پولستراتێرن

ئاشنابوون بە
ویتگنشتاین

لەفارسییەوە:

لوقمانرەئوفسەباحمورادی

پێشەکی:

گە ربا نگە شە کە یو یتگنشتا ینقبو و ڵ بـکـەیـن،کـەدوایـیـنـبـیرمـەنـدبـوو،ئـەوا لە ڕوا نگە یئە و ە و ە فە لسە فە بە چە مکە نە ڕ یتیە کە یفە لسە فە یە ککە بیستو پێنجسە د ە لە و ە وپێشلە گە لێۆ نا نیکۆ ن د ە ستیپێکرد و ە وئێمە نا سیما نگە یشتە کۆ تا یی ڕێگا یخۆ ی . د وا یئە وکا ر ە یکە لە بە را مبە ربە فە لسە فە کرد بوو ی ، ئید ی فەلسەفەپێینەدەچوودرێژەیەبێت.

جێیخۆ یە تیکە فە لسە فە لە ڕ ێگە ی بیر مە ند ێکە و ە بگا تە کۆ تا ییر ێگا کە ی خۆ ی ، کە بە ربە ستتر ینو سنوو ڕد ا رترین چە مکیفە لسە فە یە ە لبژا رد بوو . لۆ دۆ یگ و یتگنشتا ینلۆ ژ یکز ا نێکیبلیمە تبو و ، ڕێگا چا ر ە کا نیبۆ مە سە لە فە لسە فە یە کا ن کە مکرد نە و ە یا نە ە بووبۆ گۆ ڕە پا نیلۆ ژیك . بە مشێو ە یە میتا فیزیا ، جوا نینا سی ، ئا کا رولە کۆ تا ییشد ا خو د یفە لسە فە هە م خۆ شینرا یە لا و ە . ویتگنشتا ینبە ئا ما نجی د ا خستنییە کجا ر ە کیو هە تا هە تا یی پە را ویفە لسە فە ، بە تە ما ید ۆ زینە و ە ی ڕ ێگا چا ر ە یکۆ تا ییبو و بۆ فە لسە فە . هە ربۆ ئە ممە بە ستە ، جا ر ێکهە و ڵید ا ، بە لا منە گە یشتە ئە نجا م ، بە لا مجا ر ی دووەمسەرکەوتنیبەدەستهێنا.

بول ستراثرن
ويتگنشتاين

ژیانوبەرهەمەکانیویتگنشتاین

لەوانەیەجگەلەلایبنیتس،ویتگنشتاینتەنیافەیلەسووفیگەورەبێت،کە دووفەلسەفەیلێکجیاوازیدانا،لەگەڵئەوەیکاتێکسەرنجیدەدەین ئاماںجیکۆتاییهەردووفەلسەفەکەیکۆتاییهێنانبووبەفەلسەفە، جدیەتومکۆریشێلگێرانەیهەڵدەسەنگێنین.

باوکیویتگنشتاینرۆڵیهەبوولەمئاماںجەدا.لەخۆرانییەکەویتگنشتاین هەرلەوشارەداگەورەبووکەزیگمۆندفرۆیدتازەلەوێدابەناوبانگترین بیرۆکەیدنیایخستبووەروو.باوکیویتگنشتاین،"کارڵ"،پیاوێکی دیکتاتۆربوو.کاتێککەلۆدۆیگیلاوپێینایەگۆرەپانیژیانەوە،باوکی کەبەیەکێکلەسوڵتانوپاشاکانیپیشەسازیئەورووپادادەنرا، تەنانەتبەهێزترلەبنەماڵەیکرۆپ ۱)،زۆرترینکاریگەریهەبوو لەسەرلایەنیکلتووریلەڤیەننادا(برامسوادیخوارد نینانیئێوارە، پیانۆیبۆئەژەنی،ولەدنیایهونەردابەتەنهاخەرجیەکانیپیشانگای تەلارسازیڤیەننایدەستەبەرکرد.)کارڵویتگنشتاینکەسایەتیەکی زاڵخواز،ئەندێشەیەکیپلەیەک،تێگەیشتنێکیقووڵیهەبوولەکلتوور ومتمانەبەخود،هەتائەوئاستەیکەلەوبڕوایەدابووگەربیەوێت دەتوانێتپەلەوەرەکانلەسەردارەکانەوەشەپڕدابکات(ئەورۆژانەیکە هەستێکیوەهاینەبوو،پێیخۆشبوولەسەرلقەکانهەڵیانفڕێنێت.

کارڵکاریگەریەکیکارەساتباریلەسەربنەماڵەکەیهەبوو.لۆدۆیگ چوار برایهەبوو،هەموویانزۆرزیرەکوبەچەشنێکیتاییبەتی هەستیاروتووڕەوهاوڕەگەزخوازبوون.سێکەسیاندەستیاندایە خۆکوژی،دەستدانەوەهاکارێکوەکخورتەواویژیانیلۆدۆیگیشی داگرتبوو.ئەوبرایەیکەزیندوومایەوە،بووبەپیانیستولەشەڕی جیهانییەکەمدا،دەستیراستیلەدەستدا،بەڵامسەرەرائەوەش وەکپیانیستێکیچەپلەڕووخاوەندەستیچەپ،درێژەیبەپیشەکەی خۆیدا،لەگەڵئەوەشداپێشنیاریبەمۆسیقازانەهاوچەرخەکانی دەکرد،تاوەکوچەندکۆنسێرتێکیپیانۆرێکبخەنبۆچەپدەستەکان، کەلەبەناوبانگترینبەرهەمیلەمچەشنەئەوکۆنسێرتەیبووبەناوی مۆریسراول،لەگەڵئەمانەشدابەژیریوزیرەکیبراکانی،یانتەنانەت پیانیستێکیپلەیەک،نەژمێردرا.

لۆدۆیگویتگنشتاینله (٢٦) یئاڤریلی (١٨٨٩) لەدایکبوو. لەکۆشکێکدا لەگەرەکیدەولەمەندەکانیڤیەننادابەناویئالیگاسە (کەئەمرۆبەناوی ئارژەنتینێرشتراسەدەناسرێتگەورەبوو. بنەمالەیویتگنشتاین سەرەرایئەوەیبەرەچەلەکجوولەکەبوون،ببوونەمەسیحی وبۆیەلۆدۆیگوەککاتۆلیکەکانکەوتەبەرشتنیعەمدیەوە (غسل تعمید) . فێرکردنیلەئەستۆیمامۆستاسەرمالیەکانبوو، براگەورەوبلیمەتەکانیکەخۆکوژییانکرد، تاوەکوکاتەدرەنگەکانی نیوەشەولەپشتپیانۆیەکیگەورەوەمۆسیقایاندەژەنی، یەکێکلەخۆشکەکان، پۆرترەیخۆیپیشنیارکردبەکەلیمەتوتەواویبەرهەمە بەرچاوەکانیلەکۆلێکسیۆنەبنەمالەییەکانیخستەلاوەوە، لەبەرئەوەی "رەنگوبۆیانلەگەلکەشوهەوایمالەکەدایەکینەدەگرتەوە") .
لۆدۆیگلەتەمەنیدەسالیدا، بەتەنیاخۆیبەسوودوەرگرتنلەدار وتەل، مەکینەیەکیجلدروویدروستکرد. لەچواردەسالیداتوانی هەموومووەمێنتەکانیچەندینسەمفۆنیایبەنێوبانگبەفیکەلێدان جێبەجێبکات. هەتائێرەلۆدۆیگکەمتازۆرهاوشێوەیمێردمنداڵێکی گونجاوبوو.
لەسالی (١٩٠٣) دالۆدۆیگیلاوبۆیەکەمجارمالەوەیبەمەبەستیرۆیشتن بۆخوێندنگەیریالشۆلەکەدەکەوێتەشاریلینتسیبەجێهێشت، هەتا لەوێدابیرکاریوزانستبخوێنێت. سەیرئەوەیەلەهەمانکاتدائادۆلف هیتلێریشهەرلەمخوێندنگەیەدابوو. ئەمدووکەسەهاوتەمەنبوون، و بەشێوەییاوەدەبێهاوپۆلیشبان. ویتگنشتاینخۆیبەخوێندکارێکی نێونجیدەزانی، کەخرابوویەپۆلێکیپێشترلەهاوتەمەنەکانی، بەلام هیتلێرلەدەرەوشانەوەیخۆیلەنێوانهاوقوتابیەکوێرزەینەکانیدا دەدوێت. وێرایئەمانەشبەلگەکانیخوێندنگەباسکاریئەوەن، کە هیتلێرلەپۆلێکیخوارترلەهاوتەمەنەکانیداراگیرابوو. لەملایەنەوە کەواتەئەمخوێندکارەنێونجیەوئەوبلیمەتەیرەگەزیبانترقەت هاوپۆلنەبوون.
دوایئەمقۆناغەویتگنشتاینبۆماوەیدووسالخولیئەندازیاری میکانیکیلەکۆلیژیهونەریشارلۆتنبێرگلەبەرلیندابەسەربرد، لەسالی (١٩٠٨) دابۆدرێژەدانبەخوێندنچووبۆبەریتانیا. لەماوەی سێسالیسەرەتاینیشتەجێبوونیلەمولاتەدا، لەزانکۆیمانچستەر سەرقالیلێکۆلینەوەبوولەبەشیفرۆکەوانیداوبەیارمەتیکایت

له و ێستگه یخو ێند نه و ه یسه ره و ه یبۆ شا ییله د رێبیشا یرد ا ، چه ند تا قیکرد نه و ه یه کیئه نجا مدِ ا . تا ئه مقۆ نا غه هیچهێما یه کله و ه یکه له دواییه کا ندا تێید ا سه ریهه ڵدا نه د ه بینرا . له با ر ه یفه لسه فه و ه هیچی نه د ه زانی ، ها ورێیا نیبه که سێکیزیره کیا ند ه زانی ، به ڵامبه بلیمه ت دا نه د ه نرا . ها ورێیا نیبه ریتا نیی ، به پێینه رپتیتا یبه تپبه ریتا نیا له وسه رد ه مه دا ، ته نیا و ه ککه سێکیبه ره گه زئه لما نیبه هه لسوکه وتی سه یروسه مه ره و ه لێیا ند ه روانی . ئه وانله هه له دابوون ، چونکه راسته که سێکیبه رِ ه گه زنه مسا ییبو و ، به ڵا مهه ڵسو و که و تێکیسه یر و سه‌مه‌ره‌یهه‌بوو.

و یتگنشتا ینهه رچه ند ئیجگا رپا به ند بووبه دا به کا نه و ه ، هه ندێکجا ر تا قیکرد نه و ه کا نیبه رێکو پێکید ه رنه د ه چوو ، زریا نیتوو ره ییه تی سه رتا پێید ه گرته و ه . پێو ه ندیله گه ڵئه وانیترد ابیرئا زاد یڤیه ننا یی خۆ یئا شکرا کرد ، به ڵا مهه رخێرا ها و رێکا نیتێگه یشتن ، که هه تا چرا د ه یه کله پێو ه ندیکۆمه ڵا یه تید اله گه ڵخه ڵکیئا سا ییدا توو شی سه رلێشیوا و یبو و (وا پێد ه چێتئه مشێو ه هه ڵسو وکه وته برێکله ما مۆستا یا ن ، سه رما یه دا ره کا ن ، وئه ووه زیرانه یکه ها تۆچووی ماڵه که یاند ه کرد د ه گرته وه) . هه ندێکجا رواریێد ه که وترۆژێکیته واوی به ته وا و ه تیو به بێرا و ه ستا نخه ریکد ه بووبه کا ره وه وئێوا ره کا تێك که له با نو یحه ما مه که دارا کشا بوو ، د ه که وته بیر یخۆکوژی . رۆژێکی شه ممه شکا تێککه له گه ڵها و رێکه ید ا نه گه یشتنه شه مه ند ه فه ری بلکپۆلد ا ، به شێو ه یه کیزۆرجید ییپێشنیا رییه کرێگرتنید ووکه سی شه‌مه‌نده‌فه‌رێکیکرد.

له رِ ه و تیپرۆژ ه ید ا رشتنیبا ڵیفرۆکه د ا ، له گه ڵبرێکمه سه له د ا رووبه‌رووبووه ،که‌خستیه‌بیرتیۆریبیرکاریه‌وه‌وودیاربووکه ها ند ه رێکیخۆ رسکا نه ونا خود ئا گا یتێد اد ه رکه وت . له ما و ه یه کی کو رتد ا هه مو وبیر یخۆ یخسته سه ربیرکا ریو به جید یه تیته وا و ه و ه ، هه مو وهێزێکیتا که که سیخسته سه ری . هه رزوود ا رشتنیبا ڵیفرۆکه ومه سه له کا نیپێو ه ندیدا ربه بیرکا ریله بیرخۆبرد ه و ه ، هه تا بکه وێته گه رانو پشکینیقوو ڵترله با ره یبنا غه ره سه نه کا نیبیرکا ریه و ه . د ه ڵێی هه مووبیریته رخا نکرا وبووبۆ دۆزینه و ه یبه ردیبینا ییته واوبۆ د ه ست پێرا گه یشتنبه براو ه ییله دنیا دا . هه رله مکا توسا ته دا سێبرا یخۆ یا ن کوشتوباوکیتووشیشێرپه‌نجه‌بوو.

کێله با ڕ ه یبنه ما کا نیبیر کا ر یه و ه ز ا نیا ر یهه بو و ؟ و یتگنشتا ین به لێکۆلینه و ه دوا ییو پێشه نگه که یبر ترا ند ڕا سێلیزا نی ، له مبوا ر ه دا و خێر ا د ه ستیبه خو ێند نه و ه ییه ڕتو و که نو ێکه یکر د که به نا و ی (بنه ما کا نیبیرکا ر ی) یه و ه بوو . له مکتێبه دا ڕا سێلهه ولید ه دا بیسه لمێنێت که بنه ما کا نیبیر کا ریله ڕا ستید ا لۆژیکینو د ه تو ا نرێتته و ا و یبیر کا ر یه په تیه کا ن ، له چه ند بنه ما یه کیلۆژیکیه و ه و ه ربگیرێت . وێرا یئه مهه موو هه وله ڕا سێلد ه گا ته لێکد ژییه ك ، چه ند ئه وهه و لید ه دا ژما ر ه کا نبه که لك و ه رگرتنله کۆ مه له کا نپێنا سه بکا ت . برێکله کۆ مه له کا نئه ند ا مێکن له خۆ یا نو برێکید یکه ئه ند ا منین . بۆ نموو نه کۆ مه له یمرۆ ڤه کا نخۆ ی ئه ند ا مێکنیێله مکۆ مه له یه ، چو نکه ئه مکۆ مه له یه مرۆ ڤێکنییه . وێرا ی ئه مه کۆ مه له ینا مرۆ ڤه کا نئه ند ا مێکنله خۆ یا ن ، چو نکه خۆ شیمرۆ ڤ نییه ، به لا مئا خۆ کۆ مه له یته و ا و یئه وکۆ مه لا نه یکه ئه ند ا میخۆ یا ن نینئه ند ا میخۆ یه تی ؟ گه رئه ند ا مبێتکه و ا یه ئه ند ا منییه . گه ر نه بێت ، که و ا په هه یه . ته و ا و یبیر کا ر یه کا نله سه ربنه ما یو ه ها لێکد ژیه کی به ڕواله تبێنا و ه ڕۆکه و ه جێگیر کرا و ه ، لێکد ژیه ککه به پێیو ته یرا سێل کا ریگه رید ه کا ته سه ر "هه موو بنه ما کا نیبه لگه هێنا نه و ه " . ڕا سێل کتێبیبیر کا ریه کا نیخۆ ی ، به با نگهێشتکرد نی "هه موو خو ێند کا ر ه کا نی لۆژیك "بۆ چا ر ه سه ریئه ملێکد ژیه کۆ تا ییپێهێنا . ویتگشنتا ینبه خێرا یی ها ته گۆ ر ه پا نه که . ڕێگا چا ر ه یبگۆ ریئه وبریتیبو وله لا برد نیته و ا و ی چه مکیکۆمه له‌کان،وه‌کگریمانه‌یه‌کیپاساوهه‌لنه‌گر.

ڕاسێل، وێرا یستا یشیبه هره یو یتگنشتا ین، ڕێگا چا ر ه که یره تکرد ه و ه ، به لا مله د ه ستو یتگنشتا ینکا ڕێکیئا سا ننه بو و . له سا لی (١٩١١) دا بۆ بینینیرا سێلچو و بۆ که مبر یجو له مچا و پێکه وتنه دا بریا رید ا که له ژێر چا و د ێریرا سێلدا ، د ه ستبکا تبه فه لسه فه وئه ند ا زیا ریو ئه وپیشه ی که‌باوکیبۆیهه‌لبژاردبوو،وازیلێبهێت.

را سێلئه مجا ر ه یا نله به ر ا نبه ر د یا ر د ه یه کیزیا ترله چا و ه ڕوانکرد ند ا خۆید ه بینییه و ه . له وسه رد ه مه دا ڕا سێلتا ڕاد ه یه کد یا ر ترینبیرمه ندی ئه وروو پا د ا د ه نرا ، و و یتگنشتا ینبه ز ه حمه تکتێبێکیفه لسه فیشی د ه خو ێند ه و ه . زۆرینه خا یا ند که و یتگنشتا ین، شه وورۆژله ژووره که ی را سێلد ا بو و ، چه ند ینکا تژمێر له گه لید ا سه رقا لیمشتو و مرد ه بو و ، له با به تتیۆ رید ا ریژیه فه لسه فیه کا نه و ه ، هه ند ێکجا رله با به تلۆ ژیك و هه ند ێکجا رته نا نه تله با ر ه یخۆ کو ژیه و ه . به پێیو ته یه کیرا سێل ،

ویتگنشتا ین "گوروتینیکینا مۆی "له ممشتوومرانه داده کارده گرتو
ئه مهه سته یبو وکه "مرۆ ڤیا ند ه بێتتێبگا ت ، یا نبمرێت " . وێرا ی
ئه ما نه ش ، کا تێکد ه گا ته قه نا عه تکه له د ه قێکتێگه یشتوو ه ، هیچ
شتێکنه ید ه توا نیها ند ه ر یببێتکه شۆ ینپێچه وا نه که شیبکه وێت .
ویتگنشتا ینبروا یرا سلیبه ئه زموونخوا زی ، له سه رئه مبنه ما یه وه
ده توانینله رێگا یئه زموونه وه زانستبه ده ستبهێنین ، قبوولنه ده کرد .
به بۆچوونیویتگنشتا ینزا نستگرێد راوبووبه لۆژیکه وه . جا رێکیا ن
را سێلبا نگه شه یئه وه پکرد که د ه زا نێتکه رکه د ه نێکله ژوور ه که دا
نییه ، ویتگنشتا ینقبوولینه کرد . له روانگه یلۆژیکیه وه پێد ه چووکه
که رکه د ه نێکله ژوور ه که دا بێت . دوا یرا سێللێیپرسی ، که وه ها
که رکه د ه نێکله وانه یه له کوێیژوور ه که دابێتود ه ستیکرد به گه ران
له پشتکو رسیه کا نو ژێرمێز ه که ، به لاّ مو یتگنشتا ینبه لا سا ریه کی
هه رچیز یّتر ملینه دا به قبوولکرد نیئه وه ی ، که را سێلد ه توا نێت
به دلنیاییه وه بزانێتکه رکه دنێکله ژووره که دانییه .
به خته وه رانه ، یا نله وانه شه به د به ختا نه بۆ فه لسه فه ، را سێلخێرا
تێگه یشتکه ئه مقو تا بیه نو ێیه پرووروو ژا نو سه رسه خته ، شتێکنییه
جگه له ره زاگرا نێکیکۆلنه د ه روکه سه رهێنه ر ، هه روه ها تێگه یشتکه
قو تا بیه نو ێکه ییپێو یسته فێربینه ما کا نیلۆ ژیکببێت . را سێل ، به برێك
کێشه ودژواریه وه ، توانیبه که لکوه رگرتنله د ه سه لاّتیله که مبریجدا ،
ویتگنشتا ینله پۆلی "جا نسۆن "به لۆژیکزا نید یا ریکه مبریجدا بنێت .
به رهه میئه مهه وله یرا سێلشه رمه زا ریه کیپه تیبوو . ویتگنشتا ین
داواکا ربوو : "هه رله یه که مکا تژمێره وه ، تێگه یشتمکه جا نسۆن
با به تێکیشیا ویبۆ فێرکرد نبۆ مننییه " . جا نسۆنیشبه تا نه وه گوتی :
"هه رله وچاوپێکه وتنه سه ره تاییه دا ، خه ریکبووو انه یبه مد ه وته وه . "
ئه مچا ونه ترسیوگوێنه دانه به وانیتر ، به ره به ره بووبه خه سله تێکی
به رچاویویتگنشتاین.
له گه لهه موو ئه مانه شدا ، راسێلبه گه وره ییهه رچیته واوترله مقۆنا غه ی
ئاشنایه تیدا ، له گه لویتگنشتا ینداوه ك "یه کێکله وروو ژێنه رترینرووداوه
هزریه کا نیژیا نی "نێو ید ه با ت . ویتگنشتا ینو را سێلد ه ستیا نکرد
به مشتوومرله با به تلۆژیکیبیرکا ریه وه ، که له وسه رد ه مه دا ئه وه نده
ئالۆزبوو ، ته نیا که سا نێکله دنیا دا به راد ه ییپه نجه کا نید ه ستتوانا ی
لێتێگه یشتنیا نهه بوو . به وته یرا سێلویتگنشتا ینله ما وه یدووسا لدا

توانی "ته واویئه وه یکه مند ه متوانیپێیفێربکه م "فێرببێت . ته نانه ت
له مه شزیا تر ، و یتگنشتا ینتو ا نیبو و یر ا سێلقا یلبکا تکه ئید یقه ت
فه لسه فه یه کید اهێنه رانه ینا بێت ، که بۆئه وکا رێکیئیجگا رد ژوار ه .
له و ا نه یه ته نیا خۆ ییتو ا نێترێگا یه کبۆ به ر ه و پێشبر د نیفه لسه فه
بدۆزێته‌وه .
به مپێیه و یتگنشتا ینهه مبا وکێکینو ێی بۆ خۆ ی د ۆ زیبو ه و ه وهه م
ورد وخا شییشی کرد بو و . خۆ شبه ختا نه و یتگنشتا ینهه مز ه ینوهه م
که سا یه تیه کیبه هێزیهه بوو. له ڕاستید ابه زه حمه تد ه توانرێتله نێوان
ئه مد وانه دا جیا وازیببینرێته وه وهه رد ووئه ملایه نا نه ئا ما نجیا ن
له ژیا ند ابه د ه ستهێنا و ه . ئه مه شله لا یه نو یتگنشتا ینه و ه به ته نیا
ڕووخا نێکید ه ڕوونا سینه بووهه نووکه . ته نیا شتێککه د ه یتوانیئه و
لەڕووخانیهەمووشتێك،لەوانەخۆی،رایگرێت "حەقیقەت" بوو.
زیاد ه رۆیینییه گه رزۆرا نیو یتگنشتا ینله گه لمه سه له کا نیلۆژیکد ا
به خه با تییه عقو و بیپێغه مبه رله گه لفریشته که ید ا بشو بهێنین . به و
جیا و ا زیه یکه و یتگنشتا ینفه لسه فه ید ۆزیه و ه ، بۆیبووبه پرسیما ن
ونه ما ن . ئه و ، هه رکه سێکیکه جگه له مه بیرید ه کرد ه وه ، به سووک
سه‌یرید ه‌کرد.
به لائمه مقۆنا غیله خۆبا ییی وخۆسا زیه ها وتا بوو له گه لدۆزینه وه ی
گه لێکلایه نیسه رهه لدانید ه ستخه رۆییتیا یدا . ویتگنشتا ینتێگه یشتبوو
که ها وڕه گه زخوازه له و ه یکه زۆربه یکا تیخۆ ییه مشتو مریجید ی
له گه لبێر مه ند ا نیگه نجو ته نیا د ا به سه ر به رێت ، , و له مه شچێژی
د ه بینی ، به لامنه ید ه توانیپا نتا ییئه متێکه لاوێتیه به هه ستینا ئا سا یی
خۆ ی ، سه با ر ه تبه وانپیسبکا ت . ئه مخه سله ته سرو شتیه زۆربه ی
به چا وپێکه وتنه د ه گمه نه کا نیله له ند ه ندا ، یا نکا تێککه گه ڕایه وه بۆ
وڵاته که ی، چا وپێکه وتنه جا روبا ره کا نله پراتێر، پا رکینا وه ندیقیه ننا ،
تاڕاد ه یه کهێورد ه بووه . هه رئه مپه رچه کدارانه په ره ید ه دایه قه یرانه
د ه روونییه که ی . ئه ود یو ێکیبلیمه تبووکه و یستیلو تکه کا نیبوو ،
به لامبه رد ه وامله سێبه رداد ه ژیا وگه یشتبووه جێگا یه ککه ئیدیهه موو
شتێکله د ه ستید ه رچووبوو. ویتگنشتا یندوا یمرد نیبا وکی "جوانترین
مرد نێککه د ه توانموێنا ییکه م ، و ه کمند الانچووه خه و" به هێزێکی
نوێوه به مه به ستیبه ربه ره کا نێله گه لپرسه کا نیلۆژیکدا گه ڕایه وه بۆ
که‌مبریج.

هه نووکه کا تێکیتا ڕاد ه یه کخۆشیله به رد ه مدا بوو. له سالّی (١٩١٣)دا
له گه لّها و رێکه ید ه یقید پینسنت ، که بیرکا ریزا نێکیگه نجیپڕ به هر ه
بو و ، له پێنا و ییبه سه ر بر د نیپشو و یها و ینه ڕ ۆ یشتبۆ گۆ ند ێکی
دووره په رێزبه نا ویئیسکیۆلد ێنله نه وه دما یلیبا کۆوریها رد انگرفیۆرد
له نه رو یج . هه ر د و و کیا نو ه کمند ا للّه ئا خا و تنپێکه و ه چێژیا ن
وه رد ه گرت . وێرا یئه مو ه سفه شو یتگنشتا ینپێد ه چو وبۆکه سێکی
ئا سا نگرورِه چا وکا ریو ه کپینسنێتها وسه فه روها ود ویێنێکیئه وه ند ه
ئا سوود ه وبه ردلنه بوو. ویتگنشتا ینپێد اگربوو له سه رئه وه ی، هه موو
رۆژێچه ند کا تژمێر یکسه رقا لیلۆ ژیکبێت . پینسنێتد ه یگێرێته و ه :
" ئه وله کا تیکا رکرد ند اوارا ها تبو وکه پیا سه بکا تو به رد ه وامله گه لّ
خۆیدا (به زما نێکیتێکه للّه ئینگلیزیو ئه لما نی) د ه دوا " . هه رچه ند ه
جا رنا جا رێکله سه ربێبا یه خترینمه سه له د لگراند ه بوو. ڕاو ه ستا نی
پینسنێتبۆ و ێنه گر تنله د یمه نێك ، یا نئا خا و تنله گه لّکه سێکی
نه نا سرا وله شه مه ند ه فه ر د ا ، د ه یتوا نیببێته هۆیتوو رِه بو و نی
ویتگنشتا ینو به هۆیئه مه شه و ه ، تۆرا نێکید رێژما و ه یلێبکه وێته و ه .
ئا شکرا نییه که تا چراد ه یه کئه مهه لسوو که وته نا رێسا ییه ، ریشه یه کی
له غه ریزه یزا لّخوازانه یئه وداهه بووو تا چراد ه یه کسه رچا وه گرتووبوو
له هه ستیئیر ه ییه تیله با ر ه یکه سێکه و ه که خۆشید ه ویست ، یا نئیتر
لێکدژیه سه رچاوه گرتووه کانله ئه وینێکینه درکاودابوو.

له گه لبه سه ربرد نیکا تیپشوودا ، هه لسوو که وتیو یتگنشتا ینسه یرترو
توورِه ترد ه بوو. ئه وکه وتبووه سه رئه وبروایه یکه به مزووانه د ه مرێت
له مبا ر ه وه له گه لپینسنێتد اد ه دوا . پینسنێتیشبه مئا کا مه گه یشتبوِو
که "ویتگنشتا ینشێته " . رێکهه رله مسه رد ه مه د اویتگنشتا ینله کۆمه لّه
پێشره ویه کینوێدا بوولّه لۆژیکدا ونزێکببووه له ڕێگا چا ر ه یکۆمه لّه
پرسێککه له مپه ربوونله ڕێگا یڕا سێلدا ، بۆد ۆزینه و ه یبنه ما کا نی
لۆ ژیکیبیرکا ری . ته نیا په رۆشییه که یئه مه بو وکه وا یهه ستد ه کرد
به رله و ه یکه هه قیقه تبه خه لکیرا بگه یه نێت ، د ه مرێت . ویتگنشتا ین
له دووتۆینا مه یه کدا که بۆڕا سێلّی نا ردبوودا وایکرد بووکه "هه رچی
خێرا تر " یه کتر ببینن ، هه تا بتوا نێتئه و هه لو ێستا نه یکه ڕا سێلی
به لارێدابردبووپیشانیبدات.

وێـرایـئـه مـقـه یـرانـانـه کـه لـه مـسـه فـه ره دابـۆبـه ریـتـانـیـاگـه رایـه وه
و به پینێستیگو ت ، ئه مه با شتر ینیئه و پشو و ا نه یبو و ه که هه تا

ئه مسه رد ه مه هه یبو و ه . پینێستله په ر ا و ییر ه و ه ر یه کا نید ا
و ه کئینگلیز یه کیته و ا و به تێبینییه کیتا ێبه تنو وسی : هه ر چه ند
ویتگنشتا ین " چه ند جا رێکهه ولێدا و ه " ، به لاّ مئید یئا ما د ه نییه
قه تبۆ جا رێکید یکه له گه لید ا ها وسه فه ر ببێت . له مئا نو سا ته د ا ،
ویتگنشتا ینچه ند جا رێکبه په رۆشه وه دا وا یچا وپێکه وتنیله را سێل
کرد . له مچا وپێکه وتنا نه دا به راد ه یه کورووژا بووکه را سێلشتێکله
به لگه هێنا نه وه ئا لۆزه کا نیله لۆژیکیئه ودا سه رید ه رنه دە کرد ، به لاّم
کا تێککه ویتگنشتا ینملیبه پێشنیا ر ه که یرا سێلنه د ا ، که د ه یو یست
بیرۆکه کا نیبخا ته سه رکا غه ز ، هه تا گه یشتبنه قۆنا غیگه شه ، ئه م
جا ر ه را سێلبه جید یتوور ه بوو . وێرا یئه ما نه شرا سێلسه رکه وتنی
به د ه ستهێنا ، که ها ورا ییه تیئه ویبۆ ئا ما د ه بوونیخێرا نو وسێکله
مشتومره که یا ندا را کێشا ، هه تا د ه قیته وا ویوه لاّمه کا نیویتگنشتا ین
به پرسیارەوردەکانیراسێلبنووسرێتەوە .
یا دا شته کا نیئه مخێرا نووسه بووبه بنه ما ییه که مبه رهه میویتگنشتا ین
به نا ونیشا نی " چه ند یا دا شتێکله با ره یلۆژیکه وه " . له میا دا شتا نه دا
ویتگنشتا ینکۆمه لێکره چا وکا ریهۆشمه ندا نه وژیرانه پێشنیا رد ه کا ت ،
که بریکیا نبه شێوا زێکیسه رسو رهێنه رسا کا رن ، بۆ نموونه ئه مه ی
که (A) شتێکنییه ، جگه له پیته ئه لفبێیه کا نی (A) . را سێلخێرا ئه وه ی
که ویتگنشتا ینهه ولێد ه دا بیچه سپێنێت ، وه ریگرت ، له پێنا وخۆلادانله و
لێکدژییا نه یکه له بیرۆکه یکۆمه له کا نیرا سێلبه د ه ستها تووه ، شته کا ن
به پێو یستبه جێگا یگو تن ، د ه بو وبه شێو ه یسه مبۆ لیپێشا نبد رێن ،
چونکه ئه وانه بۆگوتننا بنوله راستیدانه گوتراون . ئه مخا له له باشترین
هه لومه رجیشدا ، د ه کرا به دژوا ریتێبگه ین . له راستیدا پێد ه چێرا سێل
ته نیا که سێکبو و بێت ، که تێگه یشتو یتگنشتا ینده ه یه و یتچبلێتو
گوا یه بریا ربووئا وه ها شبمێنێته وه . له به رئه وه یکه هه ربه وچه شنه ی
را سێلد ه لێت : " پێمگو تکه نا بێتبه ته نیا ئه و شته یکه تۆ پێترا ست
بێت ، به بێت ، به لکو د ه بێتبۆ سه لما ند نیبه لگه پێشکه شبکا ت ،
به لاّ مئه وله وه لاّ مدا گو تیکه به لگه جوا نیرا ستیقیز ه وند ه کا ت ،
هه ستد ه کا تکه جوا نیگو لبه د ه سته پیسه کا نیپیسکرد و ه " .
ویتگنشتا ینته وا وخوازبوو . له روانگه یئه وه وه گوێگره که بیا ند ه بوو
خێرا مه به سته که یبه ته وا وکه ما لتێگه یشتبا ، یا نهه رگوێد ا نبه
وته کا نیبه شێوه یه کیرە ها بێبه رهه مبوو . له مکتێبه دا بلاّونه کراوه یدا

ویتگنشتا ینبر ێکرا یخۆ یله با بە تفه لسه فه شه و ه گو نجا ند . له ئێستا د ا ئه مرایه خراوە تە ڕوو. له سالی (۱۹۱۲) دا هیچکه سبه مشێو ه یه بیری نه د ه کرد ه و ه . له مرایا نه دا هه رئه وهه لنجێنا نه له فه لسه فه د ه بینرێت ، که ئه و له ته و ا و یتە مه نیخۆ ید ا هه لیگر تن . له جێگا یه کید یکه د ا نو وسیو یه تی : "د ه رئه نجا مجێگا یه کیله فه لسه فه د ا نییه ، هه رچیه ك که هه یه ته وسیفیر ووته ". له ڕوا نگه یو یتگنشتا ینه و ه فه لسه فه هیچ وێنه یه کله ڕا ستیێتیبه د ه سته و ه نا د ا ت . فه لسه فه نه لێکۆ لینه و ه ی زا نستیبه ڕا ستد ه زا نێتو نه ر ه تیشید ه کا ته و ه . ئه و د ه یگو ت : "فه لسه فه بریتیه له لۆ ژیکو میتا فیزیا وئه لبه تشا د ه ما ریسه ر ه کی لۆژیکه ". له ڕوا نگه یئه و ه و ه فه لسه فه که متر له گه لڕا ستید ا وزۆرتر له گه لخوێند نه و ه یزما ند ا سه روکا ریهه یه . د ه یگوت : "بێمتما نه ییبه د ه ستوریزمانمه رجیبیه که میکا ریفه لسه فیه".

و یتگنشتا ینفه لسه فه یله گه للۆ ژیکد ا به یه کسا ند ه زا نی . له م ئا را سته یه دا ته و ا ویئه وفه لسه فه یکه د وا ترد ا یرشت ، د ه توا نرێ به و شێو ه یه ی که د ه یلێتبید ۆ زیته و ه . به و ا تا یه کید یله مقۆ نا غه به د وا و ه ته و ا ویژیا نیته رخا نکرد بۆ شرۆ ڤه وکرد نه و ه یئه متێبینیا نه و پێو یستیه کا نی . وێرا یئه ما نه شبه رله سه رقا لبو ونبه فه لسه فه نو ێکه یه و ه ، به مئه نجا مه گه یشت ، که له وا نه یه کا تیئه و ه بێت ، که خوێند نه و ه یه کیهه بێتبۆ ئه مبا به ته سه رنجرا کێشه . تێگه یشتنله و ه ی که خه لکیهه تا به چئه نجا مێکگه یشتو و نزیا نینه بو و . پینسنێت د ه نووسێت : "له کۆتا ییدا ویتگنشتا یند ه ستیکرد و ه ، به خوێند نه و ه ی ڕێکو پێکی (فه لسه فه) وسه رسو رما نیسا ویلکا نه یخۆید ه رد ه برێت ، له هه له وخرا پتێگه یشتنه شه رمهێنه کا نیئه وبیر مه ند ه گه ورا نه ی ، که ڕۆژگا رێکله ڕووینه زانییه وه ستا یشید ه کردن".

له مسه رد ه مه دا ویتگنشتا ینبریا ریگه ڕا نه وه یدا بۆ نه رویجود ووسا ل له و یگۆ شه گیر بو و "، هه تا بتوا نێتسه رقا لیلۆ ژیکبێت ". ته نا نه ت بۆ مرۆ ڤێکیو ه کو یتگنشتا ینیش ، ئه مه کا رێکیقو رسو د ژوا ربو و . به پێیبه سه رها ته د ر ه وشا و ه که یکه له نو وسینی "ڕیمۆ نکه "، ڕا سپێل ئه مهزر ه یبه هزرێکیگۆ تر ه کا ریو شێتا نه د ه زا نیو ئه و په ڕیهه ولی خۆ یخسته کا ربۆ پا شگه زکرد نه و ه یله وسه فه ر ه : "پێمگو تله نه رویجدا ئا سما نزۆ ربه یکا تتا ریکه . له و ه لا مدا گو تیکه بێزا ر ه له ڕوونا کی ڕۆ ژ . پێمگو تکه ته نیا د ه بیتو له و ه لا مدا گو تیکه له و ه یکه تا ئه و

رۆژە کا تیخۆ یبە کا ربرد و ە بۆ ئا خا وتنلە گە لبیر مە ند ا ند ا هە ست
بە خۆ فرۆشید ە کا ت . کا تێککە پێمگو تشێتی ، لە و ە لا مد ا گو تیکە
خوداوەندلەعا قلبوونبە ریمبکا ت (خود ا شبێکە موزیا دکا رێکیو ە ها ی
کرد".
پینسنێتکا تیما لا و ا ییلە گە لو یتگنشتا یند ا ، ئیجگا ر پە رۆ شبو و (
، هە رچە ند کە هیچکا منە یا ند ە زا نیئە مما لاو ا ییە بە رد ە وامد ە بێت .
ویتنگشتا ینحە پە سا ود ە ها تە بە رچا و ، وێرا یئە ما نە شبە تە واوە تی
دیاربوو،کەبۆئەمسەفەرەقۆلیلێهەلمالیوە.
لە کۆتا یید ا بە بە لە مکە وتە رێبۆ نە رویجو بە زوو ییهە رئە وجیگە یکە
د ە یویستدۆزیە وە . کە وێلێکبوولە "نە وە دما یلی "با کووری "ها رد ا نگر
فیۆ رد "کە لە نزیکترپنگوند بووبە نا وی (ئیسکیۆلدێن) د ە بووتا ئە وێ
تە نیا بە پا پۆ ریسە ولیبر ویشتا یە . لە تە واویئە ورووپا د ا زە حمە تبوو
بتوا نرێتجێگا یە کید وورکە وتووترلە مە بدۆزیە وە ، کە تا بە مراد ە یە
د وور بێتلە وشوێنە یکە ئە ویتێد ا پە روە رد ە ببوو، لە وا نە شە جگە
لەمەهیچیترینەویستبێت،یانخودهەرئەمەیویستبێت.
لە گە لئە و ە یو یتگنشتا ینلە زستا نێکید وورود رێژ، تا ریکو سا رد دا ،
کە تبوو ە گۆ شە گیر یە کیقوولە و ە ، لە بە رئە و ە ی "سە رقا لیلۆ ژیک
بێت "سە یرنییە ، کە هە رخێرا لە د ووتۆ ینا مە یە کدا بۆ را سێلینووسی :
" زۆربە یکا تبیر د ە کە مە و ە کە خە ریکمشێتد ە بم " ، بە لا منا مە کا نی
بۆ را سێللە بو ا ریلۆ ژیکد ا با سیلە پێشکە وتنە سە رسا مکە رە کا ن
د ە کرد . ئە ورا ستە وخۆکە وتبوو ە د وا یئە وهە ولە یرا سێللە بە را نبە ر
دۆزینە و ە یبنە ما یلۆ ژیکیلە کا یە بیرکا ریە کا ند ا ، بە لا مئە ملە را سیل
زیا ترشتیخستە روو، لە بە رئە وە یکە بە دوویدۆزینە وە یرێچکە یە کە وە
بووبۆخودیلۆژیك.
و یتگنشتا ینگە یشتە ئە و ئە نجا مە یکە د ە تو ا نیند ر و ستی ، یا ن
نا د ر وستیرا ڤە کا ریە لۆ ژیکیە کا نبە جیا لە بە شە پێکهێنە ر ە کا نیا ن
پێشا نبد ە ین . بۆنموونە گە ربلێین : "ئە مسێو ە ، یا نسوور ە ، یا نسوور
نییە " ئە ملێکد ا نە و ە یە ما نهە ما نشتە ، بە ووا تا یە یکە بە رد ە وا م
د ر وستە وبە بێلە بە رچا وگرتنیئە ممە سە لە یە کە د ا خۆ سێو سوور ە
یا ننا ، ئە ملێکد ا نە و ە بە رد ە وامد ر وستد ە بێت . بە مپێو ا نە یە گە ر
بلێین "ئە مسێو ە نە سوورە ونە سوورنییە "ئە مە لێکدژیە بە ووا تا یە ی
کە بە رد ە وامهە لە یە) . گە رئێمە شێو ا زێکما نهە با یە ، بە یا رمە تیئە و

د ه ما نزا نیكه كا مگو زا ر شتیلۆ ژیكیهه ما نو ته یی ، یا نلێكد ژیه ، یا ن هیچكا مله ما نه یه ، رێسا یه كما ند ه بوو ، كه د ه ما نتوا نید روستیهه موو را ڤه كا ریه كا نیپێد یا ریبكه ین ، ئه مرێسا یه كه له شێو ه یلێكد انه و ه یه ك ده خرێته روو،ده بێته ماكوتوخمیهه موولۆژیك.

و یتگنشتا ین ، بۆ پر سێكینا گر نگیو ه كپا را ستنیته ند ر و ستیخۆ ي ، ئا ما د ه نه بو وبگه رێته و ه با و ه شژیا ر ، به لا مله گه لبیستنیهه و الی نه خۆ شید ا یكی ، هه ستیبه و ه كر د كه د ه بێتبر و ا تبۆ ڤیه ننا .

له سه ر ه تا یگه یشتنیبۆ شا ر ، زا نیكه بو و ه ته خا و ه نسا ما نه كه ی با وكی ، به لا مپیێبا شتر بو و كه سا ما نیبنه ما له كه یهێمنیژیا نه كه ی نه شێو ێنێت ، هه ر بۆ یه بر یا رید ا خۆ یله شه ریقو تا ربكا ت . بۆ ئه م مه به سته به شێو ه یه كینه نا سراود ه ستیكرد ه ته خشا نو په خشا نگه لێك بۆژما ر ه یه كله شا عیر ه نه مسا ییه كا ن . له مبوا ر ه شدا ئه وانه یهه لبژارد كه په یو ه ند یكیر ۆ حیله گه لد ا هه ن ، یه كله و ا نه ریلكه بو و ، چو نكه هو نرا و ه غه ز ه لیه كا نیبا سیا نله لا یه نیمه عنه ویتو ند وتیژد ه كر د ، یه كیدی "تراكل" بووكه هۆنراو ه كا نیبا سیا نله رازه ئا لۆزوخه ماوییه كا ن ده كرد،چونكه له باره یدله راوكه یتاوانوله ناوچوونه وه بوون.

به د ه ستپێكر د نیشه ریجیها نییه كه م ، و یتگنشتا یند ا وا یكر د بچێته خز مه تكر د نله سو پا یئیمپرا تو و رینه مسا – هه نگا ریا د ا . ها ورێی پینسێنتیشله سو پا یبه ریتا نیا د ا نا و ینو و سیو به مشێو ه یه د و و ها ورێكه وتنه د ووبه ر ه ید ژبه یه كه و ه . خوازیا ربوونیو یتگنشتا ینبۆ چوونه خزمه تكر د نله شه ر د ا ، نه كبه هۆ یها ورا بو و نیله گه لئه ند ێشه د ه سه لا تخوازانه كا نیئه لما نیا دابوو، به لكوله وه لا مدابووبه چه شنێك له هه ستبه ئه ركد ا رێتی . و ه كئه ند ا مێكله بنه ما له یو یتگنشتا ین ، ته نا نه تد ه یتوا نیو ه كپله یئه فسه ریبچێته نا و رژیمه كه و ه ، به لا م پێیبا شبووكه سه ربا زێكیسا د ه بێتكه بریا رێكیئیجگا رمه ترسیدا ربوو.

ئه وهه رله وسوپا نه شیاوه دا خزمه تید ه كردكه "ها شك" له كتێبی "شوایك سه ربا زیجه ربه زه "د ه یداته به رتیریگا لته پێكرد نوفه رما ند ه یبه ره ی رۆژئا واییه كه یئه مته لیگرامه له بیرنه چووه یبۆنا ردبوو: "هه لومه رج به ته واوه تیهیوا بر ه ، به لا مقه یرانا وینییه " . ویتگنشتا ینبۆشه ركردن له گه لرووسه كا ندا چووه به ر ه یرۆژئا واییه و ه ، كه له پرخه سارترین گۆر ه پا نه كا نبوو . شو ێنیخزمه تیو یتگنشتا ینله به ر ه یرۆژهه لا تیدا ، سه ر ه تا له سه رپا پۆ رێكیشه ركه ریتۆ پدا رله گا لیسیا) له با شووری

رۆژهه ڵا تیپۆ لۆ نیا یئێستا ، (دا بو و ، به ڵا مد وا ترڕا گو ێزرا یه یه که ی تۆ پخا نه و ه . له سه رد ه میشه ڕدا دڕێژه یبه نووسینیبێڕ ه فه لسه فیه کا نی خۆ ید ا له نا و په ڕا و ێکد ا که پێیبو و . له مسه رد ه مه د ا جگه له کا ری بنه ره تیله سه رفه لسه فه د ووبا ره تووشیو ه سو ه سه یخۆکوژیببوو ه . ویتگنشتا ین ، سه ره ڕا یئه مئا لۆزیه ز ه ینیا نه ، سه ربا زێکیبو ێروئا زا بو و ، ئه مبو ێریه له سه رد ه میشه ڕد ا ، د وومید الیا یشا نا زیپێو ه رگرت (له نێوانبیرمه نده سه ربازه کاندا(ته نیارکابه ریسوقراتبوو.

که سا یه تیو یتگنشتا ینلێوا نلێو بوو له ملێکد ژیا نه . به پێیئه مخه سڵه ته ، هیچهۆ کا رێکینه بینی ، تا و ه کو هۆ کا رێئه مئا لۆزیه له د ه روونوز ه ینی خۆ ید ا با رود ۆ خه که چا کبکا ت . به لکو له سه رئه مبڕ وا یه بو و ، که نمو نه یه که بۆ سرو شتیمرۆ ڤیرا ستگۆ ود روستکا ر . ویتگنشتا ینئا و ه ها با سیژ یا نیخۆ ید ه کر د ، که ژ یا ن " پر سێکیعه قڵا نیو ئه ر کێکی ئا کا ربیه " . ئا را سته یهزرا نیو ئا کا ریکه سا یه تیئه وتا ئه مسه رد ه مه د وود ه قوبا به تیلێکجیا بوو ن ، که هه ریه کێکیا ند ه بوو ه هۆ یجو ڵا نی ئه ویدی. ته نیاله ره وتیشه ردائه مدووانه پێکه وه گرێدران.

له ژێرگوشاریهزریبه رده وامداله لایخۆیه وه و)هه ره شه ی مردن (که هه مله شه ر ه و ه سه رچا و ه گرتووبوو ، هه مله و ه سو ه سه ی خۆکو ژی) ویتگنشتا ینجا رێکید یخۆ یله وبا رود ۆ خه ئا شنا یه ی ، سه ر لێوا ر ه یهه لدێردا بینییه و ه . له سه رد ه میئا را میه کیکا تید ا له به ر ه ی گا لیسیا د ا ، کتێبفرۆ شیه کیبینینو سخه یه کله کتێبی " کو رتکرا و ه ی ئینجیل " له نو وسینیتۆ لستۆ ید ه ستکه وت ، له به رئه و ه یکه جگه له مه کتێبێکید یله جا نتا یکتێبفرۆ شیه که دا نه بووکری . هه تا ئه مسه رد ه مه ویتگنشتا ینله گه لمه سیحیه تدا نا کۆ کبو و . به پێو ه ند یدا رید ه زا نی له گه لژینگه ڤیه ننا ، بنه ما له یخۆ ی ، و ه کله د ه ستد ه ریبنه ما ی لۆ ژیکی ، هه لسو وکه وتیخۆ شکێنا نه ونه رمو نیا ن ، هه رو ه ها شته بێزراو ه نا پێو ه ندیدا ره کا نید ه بینی ، به ڵا مخوێندنه وه یکتێبیتۆ لستۆی کا ریگه ریئا ینیله سه رویتگنشتا ینهه بوو . له ما و ه یچه ند رۆژێکدا ، بوو به مه سیحیه کیبا و ه ردا ر . هه رچه ند ه ئه مبڕوا گۆ ڕینه ره نگو ڕوویه کی به ته وا و ه تیو یتگنشتا ینیهه بو و . له گه لئه و ه یبه جێد یهه ولید ه دا بڕواکانیبهێنێته چوارچێوه یژیانییه وه .

له مه به دوا و ه له یا دا شته کا نید ا تێبینییه ئا ینییه کا نله پا لبا سیلۆ ژیکدا د ه بینرێت . هه رزوولێیڕوونبوو ه ، که ئه مد ووبا به ته جگه له لا سا ری

هز ریها و به شیگه لێکیا نپێکه و ه هه یه . هه ریه که یا نبه شێو ه یه کی به رچا وکا ریگه ره له سه رئه ویتر . ته نا نه تئا ینییه تیو یتگنشتا ینیش د ه بو وهه لگریهێزو روونییه کیلۆژیکیبا : " د ه زا نمکه ئه مد نیا بوونی هه یه . له به رئه وه یمنیتێد ا م ، هه روه کچا وله پا نتا ییبینیند ا " ، به لا م مه سه له یه کیئا لۆزوکێشه دا رله با ره یئه مد نیا یه وه هه یه ، که ئێمه نا وید ه نێینو ا تا یجیها نی ، به لا مئه موا تا یه نییه له هه نا وید نیا دا ، به لکود ه که وێته د ه ره وه یدنیا : "واتا یژیا ن ،واته واتا یدنیا د ه توانین نا ویبینێینخود ا " . له روانگه یئه وه وه ، په رستنهه رئه وبیرکرد نه وه یه بووله با ره یوا تا یژیاُ نه وه ، هه ربۆیه له سه را سه ریژیا نیدا ، ته نا نه ت سه رد ه مێکیشکه نه بروا یبه خود اهه بوو، نه به وا تا یژیا ن ، له هه موو حا له تێکد ا خه ریکیپه رستشبوو ، ویتگنشتا ینقه تنه یتوا نیزا لببێت به سه رهه له بوونیخۆیدا.

ویتگنشتا یند وا یید ه چێته سه رپرسیو یستو ئیرا د ه . مه به ستێککه له ژیا نیدا ،گه رنا له فه لسه فه که یدا ،به توخمێکیبه جه سته د ه ژمێردرا .ئه و به مبا نگه شه ئا شکرا یه وه د ه ستپێد ه کا ت ،که د ه زانێتویستوئیرا د ه ی د نیا د ه ته نێته وه ، دوا ترئا وه ها بانگه شه د ه کا تکه : "ئیرا د ه یمنیا ن چا که یه ،یا نخرا په ، هه ربۆیه چا که وخرا په به جۆرێکله جۆره کا نله گه ل وا تا یجیها ند ا پێو ه ند یهه یه " ، به لا مبه را ستیو یتگنشتا ینله کوێو ه د ه زا نێکه ویستی ، یا نچا که یه یا نخرا په وله بنچینه دا مه به ستیله چا که وخرا په چیه ؟له لا یه کیتره وه گه رئێرا د ه یئه ود ه که وێته ناوه وه ی جیها نه وه وواتا یجیها نله د ه ره وه یئه وه یه ، دژوا ره بتوا نینتێبگه ین که ئه مدووانه چۆند ه کرێت"به جۆرێکپێوه ندیانبه یه که وه هه بێت ؟"

–١بنه ماله یئه لمانیایی،بنا غه دارێژیگه وره ترینپیشه سازیئا سنتوانه وه له ئه لمانیادا.

–٢یه که مینپیشا نگا یبه رهه مه کا نیته لارسا زینو یوته لارسا زیناوخۆییکه له ١٨٩٧داکرایه وه .

به مجۆره جا رێکید یو یتگنشتا ینپێیوا بووکه به لگه هێنا نه وه ، جوانی با نگه شه وداواسه رسورهێنه کا نید ه رووشێنێت . راسێلهه ولیدابووئه م خووه خرا په فه لسه فیه یچا کبکا ت ، به لا مهه نووکه به تا وانید ژا یه تی له گه لشه رد اله زیندا نێکله به ریتا نیا دا د ه ستبه سه ربوو . به هه رحا ل بریا ربوو ویتگنشتا ینپێد ا گریبکا تله سه رئه مشێو ه بێزا رکه ره ی خۆیکه که موکوریه کبو وبۆ فه لسه فه سه ره تا ییه که ی . ئا یا ئه مه

خا ڵیلا وا زیبو و ؟ وا د یا ربو و كه متا زۆرد ه یزا نید ه یه وێتچبكا ت .
خستنه ڕوو یبا نگه شه گه لێكیو ه ها سه رسو ڕهێنه ر، به بێهه رچه شنه
ئا را ستە و به ڵگه یه كهێزێكیشێو ه سه ڕۆیدَ ه د ا یه وته كا نی . ئا یا
و یتگنشتا ینله و ه یز یا تر به په ر ۆ شیهه قیقه ته و ه بێت ، بیر یله
كارتێكردنده كرده وه ؟پێده چوولە بەرانبەروەهارادەربرینێكدادەتۆقا .
وێرا یئه ما نه شجێگا ینكو و لیلێكر د ننییه كه پۆ یه كێنا سك ، به لا م
جیاَ وا زله هه مو وژیا نید ا ته نرا بو و ، كه به شێو ه یه كیگو ما نا و یبه
مرۆڤێكیرِ وا ڵه تیو خۆ نو ێند ه یخسته به رچا و . ویتگنشتا ینچمرۆڤێكی
ڕوا ڵه تیبۆ وبێیا ننا ، كه سێتیه كبوو له ڕه هه ند ێكیئه فسا نه یید ا هه رچه ند
كه خۆ یرِ ا ستگۆ یا نه ئه مه ییپێخۆ شنه بو و . ته نیا د ه تو ا نینو ه ها
گر یما نه یه كما نهه بێتكه ، مه یلیبه و ه یكه ببێته جێیسه رنج ، لا نیكه م
تارادەپەكنائاگایانەبوو.
له سا ڵی ١٩١٨ ادا و یتگنشتا ینبه به رزبو و نه و ه یپله كه یبۆ پله ی
ئه فسه ر ی ، ڕا گو یزرا بۆ به ره یئیتا لیا . به د رێژا ییشه ڕتوا نیبوو ی
به هه رشێو ه یه كبو و ه ، نو و سینه جا رجا ر ه كا نیله گه ڵها و رێكه ی
د ه یڤید پینسێنتد ا بپا رێزێت ، به لا مله كۆ تا یید ا نا مه یه كیپێگه یشت
كه با سیله كو ژرا نید ه كرد له شه ره كه د ا . د ا یكیپینسنێتله منا مه یه د ا
نو و سی : ” د ه مه وێتپێتبڵێمكه تا چرِ ا د ه یه كتا د وا یینسا تخۆ شی
و یستو و ی “ . به بێئه و ه یكه له وا تاَ یه كپتا یبه تیتێبگا ت ، كه ئه م
قسه یه بۆ و یتگنشتا ینیهه بو و . هه مو و به ڵگه كا نبا سكا ریئه مه یه ،
كه پینسنێتله نا و ه ڕۆكیرِ ا سته قینه یهه ستیو یتگنشتا ینسه با ر ه ت
به خۆ ییبه ته واوه تیناَ ئا گا بوو) . ویتگنشتا ینله وه لا مید ا یكیپینسنێتد ا
نووسی : د ه یڤید ”یه كه مینو ته نیا ها ورِێیمن “بوو. ئه ویه كه مبه رهه می
گەورەیخۆییپێشكەشبەبیرەوەریدەیڤیدپینسنێتكرد.
سه رئه نجا مله سا ڵی ١٩١٨ ادا هه وڵه شه ڕانییه كه ینه مسا –هه نگا ڕیا به
خۆ به د ه سته و ه د ا نێكیسه رشۆ را نه كۆ تا ییپێها ت . له به ره یئیتا لیا د ا
زۆ رێكله ئه فسه ره نه مسا ییه كاَ نبه به ره لا كرد نیسه ربا ز ه كا نیا ن
به ئه ما نیخو د ا ، خێرا به شه مه ند ه فه ررێیینه مسا یا ند ه گرته به ر، به لا م
ویتگنشتا ینبێگو ما نو ه ها كه سێكنه بوو . د ژوا ره بتوا نینزیا د ه ره وی
بكه ینله و ه د ا ، كه و یتگنشتا ینتا چرِ ا د ه یه كله ژ یا ند ا پێبه ند ی
بنه ما بو و . گه وره ترینسا ته كا نیبێهیو ا ییله ژیا نید ا به رد ه وا مئه و
كا تا نه بو ونكه به كا تیكا ره كه یسو وكد ه بووود ه یبینیتا چرِا د ه یه ك

له بنه ما یه کیئیجگا ربه رزونه گو نجا وکه بۆژیا نیله به رچا وگرتبوو دوور کەوتووەتەوە.
سه ڕ د ه مێککه و یتگنشتا ینله لا یه نئیتا لیه کا نه و ه به د یلگیر ا له کۆڵه پشته که ید ا ته نیا به رگید ه ستنو وسیکتێبه فه لسه فیه که یهه بوو، که له مه و د ا یشه ڕد ا نو وسیبو و ی . ئه مکتێبه له ئه نجا مد ا نێو یتێزی لۆژیکیفه لسه فیلهٔ سه رنرا ، یه که مبه رهه میفه لسه فیگه وره بووله م چا خه د ا . له یه که مرِسته کا نیئه مکتێبه د ا د یا ربووکه فه لسه فه پێی ناوەتەقۆناغێکینوێوۀ.
"١)جیهانهه مووئه وه یه که دۆخیراسته ٔقینه یه."
"١,١)جیهانکۆیبوونه کانه ،نه ککۆمەڵەیشته کان."
بڕیا ر ه ڕوونو پرد ه نگه کا نیه کله د وا ییه ککه لاڵه د ه کرێنو که مێك ڕه‌هایی‌لەپاساو،یاٚنبه‌ڵگه‌هێنانلێکیانده‌ئاڵێنێت.
١٣"١,١)بوونه‌کانله‌که‌شیلۆژیکیدابریتینله‌جیهان."
"١,٢)جیهاندابه‌شده‌کرێتبۆسه‌ربوونه‌کان."
ئه‌نجامگیریکتێبه‌که‌ته‌نانه‌تله‌دیکه‌یبریاره‌کانزیاترله‌بیرنه‌کراوه:
" ٧ئه و ه یکه نا تو ا نینله با ر ه یه و ه بدوێین، د ه بێتله با ر ه یه و ه بێد ه نگ بین." (و ه رگێڕا نید ێر ه کا نگێڕا نه و ه له "تێزیلۆ ژیکی – فه لسه فی" و ه رگێڕا نیمیرشه مسه د ینئه د یبسولتا نی، ١٣٧١، تا را ن، بلاوگه ی ئه‌میرکه‌بیر.
که منئه و کتێبا نه یکه به ڕ ا ستیرێچکه یفه لسه فه یا نبه چه شنێکی ئا و ه ها سه ر نجرا کێشگۆ ڕا بێت. و ه ها پو ختبێژیو ژیر ییه کته نیا له‌په‌یڤیسوقرات)"خۆتبناسه"(،دیکارت)"بیرده‌که‌مه‌وه‌که‌وایه‌هه‌م"(و نیچه)"خودامردووه))داده‌بینرێت.تێزیلۆژیکی–فه‌لسه‌فیویتگنشتاین گه رله چه ند به شێکیکه زۆرپسپۆ ڕا نه (له بو ا ریلۆ ژیکد ا نتێپه ڕین، وروو ژێنه رترینپه ڕتوو کیفه لسه فیه که تا و ه کو ئێستا نووسراوه.
ڕوونیه ربرینوبا زد انه بوێرانه که یله به ڵگه هێنا نه و ه له مکتێبه، هه روه ها به زۆ ر ێکله ئه نجا مگیر یه کا نیتۆ نێکیشا عیر ا نه ییپێد ه به خشێت. ئه‌ندێشه‌یسه‌ره‌کیکتێبه‌که‌به‌ئاسانیشیاویتێگه‌یشتنه.
کتێبیتێزیلۆژیکی – فه لسه فی، ، هه وڵێکه بۆڕوونکرد نه و ه یئه و ه ی که ئێمه له با به تچشتێکه و ه د ه تو ا نینبه شێو ه یه کیوا تا د اربد وێین. ئه م هه وڵه د ه ما نبا ته و ه سه رئه مپرسیا ر ه که زما نچییه ؟ و یتگنشتا ین با نگه شه کا ریئه و ه یه ، که زما نو ێنه یه کله جیها نما نبه د ه سته و ه

د ە د ا ت . سە ڕۆبە خشیئە مبیرۆکە یە یرا پۆ رتێکبو ولە ڕۆژنا مە یە کد ا لە با ر ە ید ا د گا یە کە و ە کە تیا ید ا بۆ چێکر د نە و ە ید یمە نیپێکد ا د ا ن کە لکیا نلە ما کێتیئۆ تۆ مبیلە کا نو ە رگرت . و یتگنشتا ینبیر یکرد ە و ە کە ما کێتە کا نرێکو ە کزما ن ، د ۆ خیرا ستە قینە یکا ر و با ر ە کا نیا ن با سیا ریکرد و ە . ئە و ا نئە و ە ی کە ھا تبو و ە پێشکرد یا نبە و ێنە ، بە ڵا مگرنگترلە و ە ی کە ئە ورووداوووێنە کە یلە "فۆ رمێکیلۆ ژیکی" ھا و شێو ە یە د ا بە شد ا ربو و نھە رد وو کیا نپێر ە وییا نلە رێسا کا نی لۆ ژیکد ە کرد ، ھە رو ە ھا ما کێتیئۆ تۆ مبیلە کاّ نیا نزما نو ا نێتھە مو و ئە گە رە کا نیشبا سیا رییبکا ت (رە چا ونە کرد نیمە ودا ، قە رە با لغیقورس، نا ئا ما د ە بوونیئە وئۆتۆمبیلە یکە د ا و ا د ە کرێتکە ھۆ کا رییپێکد ا د ا نە کە بووە وھتد . (بە ڵا منا تو ا نێتد ووئۆتۆ مبیللە یە ککا تد ا لە شو ێنێکد ا ، یا ن ئۆ تۆ مبیلێکلە یە ککا تد ا لە د وو شو ێنیجیا و ا زد ا با سیا رییبکا ت . فۆ رمی لۆژیکی،لەراستیەتداوچلەزماندا،لەمپەرەلەرێیوەھاباسیاریەکدا.

زما نکا تێککە د ا بە شبێتبە سە رورد ترینشیکا ریە کا نیخۆ ید ا "شیکا ریە نا ڤۆ کیە کا ن" ، لە و ێنە گە لێکلە ر ا ستیپێکد ێت . بە مشێو ە یە شییکریە کا ند ە تو ا ننکۆ یرا ستی (بوونە کا ن) بنووێننە و ە ، لە بە رئە و ە ی کە شیکا ریە کا نو ر ا ستیە تیفۆ رمێکیلۆ ژیکیچۆ نییە و لە لا یا نھە یە و ناتوانننالۆژیکیبن.

سنو ور ە کا نیزما نھە رئە و سنو ورا نە یئە ند ێشە ن ، لە بە رئە و ە ی ئە ند ێشە شنا تو ا نێتنا لۆ ژیکیبێت . ئێمە نا تو ا نینلە سنو وریزما ن لە و لا تربچینە ئە و لا تر . لە بە رئە و ە ی کە بۆ ئە مکا ر ە د ە بێتبە ربە ستە ئە گە ریە کا نیبیرسا ییتێپە ڕێنین . شیکا ریە لۆ ژیکیە کا نیزما نو ێنا یە کن لە جیھا نو نا تو ا ننشتێکید یکە بنجگە لە و ە . ئە و ا نلە با ر ە یھیچ شتێکید یکە و ە نا د وێن . و ا تا یئە مو تە یە ئە مە یە کە برێکلە شتە کا ن بە تە نیا لە د ە ربریننا یە ن . بە د ا خە و ە خۆ یبا نگە شە کا نیتێزیلۆ ژیکی —فەلسەفشلەووتانەیە،چونکەئەمپروپاگەندانەنلەراستێتی.

و یتگنشتا ینبە مکێشە ید ە زا نیو لە ھە و لد ا بو وبۆ زا لبو و نبە سە رید ا بە رد ە و ا ملە سە رقسە پێشو و ە کە یخۆ ییپێد ا گریکرد ، کە ھە رچە ن برێکلە شتە کا نبۆ وتننا بن ، د ە تو ا نینر ا ستبو و نیا نبخە ینە روو . ئە و قبو و لیکرد کە لە کتێبیتێزد ا ھە و لید ا و ە ئە و شتا نە یبلێتکە لە ر ا ستید ا تەنیادەتوانرێتپیشانبدرێن.

بە ڵا متێزبە د ە ربڕ ینیلێبڕ ا و و بە نێو با نگیئە مڕ ستە یە کۆ تا ییپێد ێت

كه "ئه و ه ی كه نا تو ا نینله با ر ه یه و ه قسه بكه ین ، د ه بێتله با ر ه یه و ه بـێـد ه نـگـبـین"وخـه لـكـیـلـه هـه ولـدانـلـه ڕێـچـكـه یـه كـیـهـا وشـێـو ه دا ده پرینگینێته وه .
به نا چا رخو د ا د ه كه و ێته ئه و پۆ لێنه و كه نا تو ا نرێتله با ر ه یا نه و ه قسه بكرێت . هیچشتێكله با ر ه یخو د ا و ه نا تو ا نینبلێین ، چۆ نزما ن ته نیا ر ا ستیپیشا ند ه د ا ت . و ێر ا یئه ما نه شو یتگنشتا ینبا نگه شه د ه كا تكه خو د ا بو ونیهه یه ، (هه روه ها شتگه لێكید یكه شله مبا ر ه و ه) ، كه ته نیا له با ر ه یا نه و ه نا تو ا نینبیر بكه ینه و ه یا نقسه یه كبكه ین . د ه لێت : " هه ر و ه ها كۆ مه لێكشتهه نكه نا تو ا نینله قا لبیو شه كا ند ا بیا نگو نجێنینئه و ا نه خۆیا ند ه رد ه خه ن . و ه ها لا یه نو بوا رگه لێكوا ته لا یه نه عیرفا نییه كا ن" . به مشێو ه یه كۆتا ییتێزیلۆ ژیكی – فه لسه فی ، وه ك برێكله یا د ا شته كا نیسه رد ه میشه ڕی ، تێكه له یه كیسه یر ه له لۆ ژیكو عیرفا ن . د ژوا ر ه بتوا نینو ه كته رد ه ستێكچا وپۆ شیبكه ینله مبا سا نه ، به تا یبه تكا تێكبه شێو ه روونییوبه هێزیه وه د ه خرێنه روو . به د ا خه و ه ئه مكتێبه كتێبیفه لسه فه نییه ، و ێر ا یئه مه شله و ا نه یه بتو ا نین له به رزترینئاستدا، وه كشیعرێكیفه لسه فیو ه ریبگرین .
به د ا خه و ه چه ند نا ر ه زا یه تیه كیگشتید یكه شها تو و ه ته سه رتێزی لۆ ژیكی – فه لسه فی ، بێگو ما نزما نو ڕا ستێتیها وپێو ه ند نیێكه و ه ، به لا م له كوێد ه زا نینكه ئه مپێو ه ند ییه له ڕا ستید ا هه ما ن "فۆ رمیلۆ ژیكییه ؟ و یتگنشتا ینبه نا چا رئه مد ه سا و د ه ستد ه كا تله خۆ هه لقو رتا نه ئه م مه ید انه و ه) هه رچه ند كه خۆیبه دلنیا یه وه ئه وبروا یه ینه بووكه كا ر ه كه ی ئه مد ه سا و د ه سته . (له مه شتێپه ڕین ، پۆ لێنیئه و شتا نه یكه نا تو ا نین لێیا نه و ه بدو ێین ، هه لگریبه شێكیبه رینه له وشتا نه یكه به هه رحا ل ، گه ر نا چا رینبه شێو ه یه كیشا رستا نیا نه بژین ، د ه بێتقسه یا نلێو ه بكه ین ، بـۆنـمـوونـه نـا تـوانـیـنـلـه سـه ره تـا وه لـه بـا ره یـچـا كـه وخـرا پـه وه (یـا ن ته نا نه ترا ستو هه له و ه) بدو ێین ، هه ربه مشێو ه یه ، "زما نی" هو نه ریش د ه چێته خا نه یئه مگو تا ر ه و ه ، بۆ چیچو نكه له بنه ڕ ه تد ا نا لۆ ژیكیه .
به ڕهه میهو نه ریئا ما ژه یه كه ، كه و ا یه له یه ككا تد ا هه مخۆ یه تیو هه م شتێكید ی . و تنیئه مه یكه ئه و ه یبه ڕهه میهو نه رید ه ربریه تیجۆ رێك لێكد ژییه ته نا نه تو یتگنشتا ینیشبه لگا ند نیبۆ ئه و ه ی كه به ڕهه می هو نه ریله بنه ڕ ه تد ا د ه ربڕیشتێكنییه به د ژوا ر زا نی . هه ند ێككه س و ه ها به لگه یا نهێنا و ه ته و ه ، كه خو د یزما نیشد ه چێته خا نه یئه م

گوتا ره وه . ویتگنشتا ینبه د ه ربرینیئه مه یکه لێکد انه وه بیرسا ییه کا ن هه ما نبێژینو له را ستیدا " شتێکنا لێن " زا لد ه بێتبه سه رئه مپرسه دا ، وه ها راد ه ربرینێکبه رواڵه تفه لسه فه د ه گه یه نێته خا ڵیکۆتا یی . ئه لبه ت و یتگنشتا ینیشئه و ه ند ه ینییه تا پا کی (یا نبه د ه ما ریخۆ بینا نه) ی هه بووکه له پێشه کیتێزه که دادانبه مخاڵه دابنێت.

و ێرا ینا ره زا یه تیه جید یه کا نله مبا به ته و را گه یا ند نیتێکشکا نی فه لسه فه ،تێزیلۆژیکی –فه لسه فیو یتگنشتا ینبرپا روابووکا رتێکه ریه کی قـوولـیـهـه بـێـت. بـه تـایـبـه تـد ه نـگـورایـئـه وسـه رۆبـه خـشـیـبـا زنـه ی ڤیه ننا بوو ه له دا رشتنیپۆ زیتیۆ یسمیلۆ ژیکیدا . فه لسه فه وا دیا ربوو گه یشتبوو ه کۆتا ییرێگا ، به لاَمئه مه نه بوو ه به ربه ستله رێیئه وه دا ، که پۆ زیتیۆ یسته لۆ ژیکیه کا ن ، ئه مکۆتا ییه بکه نه خا لێکید ه ستپێکی فه لسه فه یدا اها تو ویخۆیا ن . به بۆچوونیئه وانوا تا یهه رلێکدا نه وه یه ك له شێو ه یراڤه هه لگریه که یداحه شا ردراو ه . به پێیئه مبۆچوونه دووجۆر لێکۆ لینه و ه یبه وا تا ما نهه یه : جۆ رییه که مهه ڵگر یشیکا ریه کا نی بیرکا ریولۆ ژیکه ، که وا تا ید ه قه که له وا تا یهه ڵگر ه که یدا یه ، ئه م شیکا ریا نه هه ما نبێژنو د ه توا نپنئه مه به پێوا نه کرد نید ه قو هه ڵگر به د ه ستبێنین، وه کوئه وه ی که بلێین : " دوازد ه که مد ه د ه بێته دوو " . چه شنید ووهه مئه وشیکا ریا نه نکه ته نیا به بینینلێکد ه د رێنه وه وه ك " تۆ پله سه ره ولێژیته پۆ لکه دابه ره وخوا رخرد ه بێته وه " . گه ر نه توانرێتله فه رمانێکبکۆلینه وه ئه وحوکمه بێواتایه .

هه مووشته کا ندوا یسروشت ، له وانه حوکمیپه یڤێکچه شنی " خودا هه یه " به میپێیه لاد ه درێن . به پێیبۆچوونیویتگنشتا ین " پرسیا رگه لێك هـاوچـه شـنـی " ئـایـاخـودابـوونـیـهـه یـه ؟ " نـه تـه نـیـا ئـه گـه ریـوه لاَم وه رگرتنه وه ینییه ، به لکوله بنه ره تدا ئه گه روتوا نستیپرسینیا ننییه . بۆچی ؟ چونکه بێواتا ن . به سا د ه یید ه بێتبگوترێت : نا توانینله با به ت شتا نێکه وه که ها وبێژینین ، یا نبه سه پرکرد نله راڤه کرا ننا یه ن ، به هیچ شێو ه یه کیوا تا دا ربدوێین . به محا له وه ویتگنشتا ینبه پێچه وا نه ی پۆزیتیۆ یسته لۆژیکیه کا ن ، به رده وامبروایبه خوداهه یه ، ته نا نه تگه ر ئاخاوتنله باره شیه وه نه شیاووخه تابێت.

ره چا وکا ریکۆتا ییو یتگنشتا ین ، ئه وه ی که له با ره یه وه نا توانین قسه بکه ین ، د ه بێتله با ره یه و ه بێد ه نگبین ، کێشه یه کید یکه ی هێنا یه پێشه وه : گه رئا خا وتنله با ره یشتێکه وه به شێو ه یه کیوا تا دا ر

نا مه یسه ره ود ه بێتله با ره یه وه پێد ه نگبین ، نه ته نیا با به تا نێکی
چه شنیخود ا ، ئا کا روجوا ننا سیبه لکو پێشبینیئا کا میکێبر کێیه کیش
له خا نه یئه وشتا نه دان ، که د ه بێتبه بێد ه نگیبه ڕێو ه ببرین . ُبه دا خه وه
خۆ یهه رئه مبر یا ر ه یتێز یلۆ ژ یکی – فه لسه ُفییه شجێگا یهه ر له م
توێژه دایه ، به ڵامو یتگنشتا ینسه رنجینه دایه که موکۆڕیمه ترسیدا ری
بەلگەکەی.
و یتگنشتا ینتێز یلۆ ژ یکی – فه لسه فیخۆ یله ته نیا ییگرا نیگۆ شه ی
به ند یخا نه ید یله کا نیشه ڕله کا سینۆ یئیتا لیا د ا کۆ تا ییپێهێنا . هه ر
لێر ه وه توا نیله گه ڵرا سێلد ا پێو ه ند یبگرێتوله کۆتا یید ا کتێبینا وبرا و
به پێشه کیبێر ترا ند ڕا سێلچا پکرا . پێشه کیرا سێلبۆ ئه مکتێبه بو و
به هۆ ییپێنا خۆ شبو و نیو یتگنشتا ینو د ڵسا ڕد یکرد ه و ه ، چۆ نبه
به ڵگه یه کله نا تێگه یشتو ویرا سێلیزا نیله نووسرا و ه کا نیکتێبه که ی
و پێد ا گر تکه پێشه کیه که یخۆ یو ه کچا کسا زییه کله کتێبه که د ا
بگونجێنن . له مپێشوتا ره دابه خاکه راییه که وه باسد ه کا تکه کتێبه که ی
هه لگری " هه قیقه تیبرا و ه ، گو ما نهه لنه گر . . . ڕێگا چا ر ه یکۆ تا یی
پرسه کا نیفه لسه فه یه " وبه شه رمه وه قبوو ڵد ه کا تکه " هه نووکه شکه
ئەمپرسانەچارەسەربوونوشتێکیزۆربەدەستنەهاتووە".
به کۆ تا ییهێنا نبه فه لسه فه ، و یتگنشتا ینبه پێیلۆ ژ یکئید یهیچ
به ڵگه یه کیبۆ د رێژ ه یئه مبا به ته نه د ه بینی . د وا یشه ڕکا تێك
کـەگـەرایـەوەبـۆنـەمـسـا ،بـەدوویـبـوارێـکـیـنـوێـوەبـووبـۆچـالاکـی.
سه ره تا که وته بیری ئه وه یبچێته د ێرێکه وه ، به ڵام له به رئه وه ی که
هه ڵسووکه وتیئه وره ببا نییه یکه له گه لیرووبه ڕووبووبه شێوه یه کی
سووکا یه تیهێنو شکۆ بێر ه وشتا نه بینی ، له مبر یا ر ه ییا شگه زبوو ه
وله بری ئه مه برِیا رید ا وه کبا خه وا نێکله زه ویه کا نید ێرد ا د ه ستبه کا ر
بـێـت. ئـەوهـەولـیـئـەوەیـدەداتـاژیـانـیـسـادەیـپـیـرۆزەکـانـبـگـرێـتـە
پێش ، ئێستا ئه وه ی که فه لسه فه که یهه رچه شنه بوونێکیوا تا دا ری
پیرۆزه کا نیبه ملێکدا نه وه یه وه که نا توانرێتله با ره یا نه وه قسه بکرێت ،
حا شا لێد ه کرد) . له ڕاستیدا ویتگنشتا یندووبا ره به قوولیتووشیکێشه
ها تبوو . له لو تکه یشه ردا به ره ولا یچه شنێکئا ینرۆیشتبووهه نووکه
بروا پهێنا بووبه ژیا نیوا تا یی (مه عنه وی) بێهه ڵپه رتا وته ییو ه کئه وه ی
کەتۆلستۆیلەکۆتاییەکانیتەمەنیداخەریکیوتاردانیبوو.
ئیمپرا توورینه مسا – هه نگا ریا له که وتندا بووونه مسا شله بوا ریما د ی

ووا تا ییه و ه تێکشکا بوو. بنه ما ڵه یو یتگنشتا ینله مسه رد ه مه د اله سه ر ڕاسپا رد ه یبا وکیا ن، سه رما یه که یا نله ئه مریکا د ا خستبوو ه گه ڕ. ئه مه بە ووا تا یه بووکه سه ر ه ڕا یو یستید ه روونیو یتگنشتا ین، ئه وته نا نه ت له به رد ا یشه ڕیشد اکه بۆقوتا ربوونله د ه ستسا ما نه مه زنه که یبا وکی هەولێدابوو،دەولەمەندتربووە .هەرلەوسەردەمەیەداکەپێمەرەکردنی با خچه ید ێرید ه ستپێکرد بوو، سه فه رێکیکرد بۆ ڤیه ننا هه تا دڵنیا بێت کەپارێزەریبنەماڵەکەی،بەوردیوبەپێیفەرمانەکانیئەو جووڵاو ه ته و ه وئه ویله د ه ستما ڵود ارا ییبنه ما له ییه و ه قوتا رکرد و ه. ئه مکا ر ه ما و ه یه کیخا یا ند، له به رئه و ه یپا رێز ه ر ه خێزا نییه که یا ن سەرەتادەستوورەکانیبەباوەڕپێنەکراویدەزانیودوایلەو ڕا د ه مه زنیسا ما نه یکه ئه وبه د وویقوتا ربوونبوو، له د ه ستیه و ه سه ریسو رما . له ئه نجا مدا پا رێز ه رینا وبرا وتوا نیبه شێکیمه زنله م میرا ته بگوا زێته و ه بۆ خۆشکه کا نی، که هیچخوا زیا رنه بوو ببیننکه سا ما نیبنه ما له یو یتگنشتا ینله نێوا نشا عیر ه تا ڵانکه ر(هه په رووتی)و کحۆلیەکاندالەکیسوبەفیڕۆدەچێت.

د وا یقوتا ربوونله د ه ستفه لسه فه وبه ملیۆنپا ر ه له سا ما نیبا وکی، ویتگنشتا ینبڕیا ریدا له گوند ێکیکوێستا نید وور ه د ه ستله با شووری نه مسا د ا ببێته ما مۆستا . گوند ێکیتێپه ڕاند که با خێکیبچووکیجوا نو کا نییه کیتێد ا بوو") ئێر ه به که ڵکیمننا یه ت، منشوێنێکیبه ته وا وتی گوندیمدەوێ("وڕۆیشتبۆگوندێکیهەژاربەنێویتراتنباخ.

نیشته جێبوونیو یتگنشتا ینله مگوند ه د اسه رشۆرییه کیته واوشه شدانگ بوو. ئه مپیرۆزه خا نه د انییه به د اسه پا ند نیبنه ما د ژوارولەکرد ه و ه ییه دوور ه که یخۆیبه سه رمندا ڵانیجووتیا راندا بوو، به هۆیتوور ه ییبا وك ود ا یکا نیا ن) ئه ممندا ڵانه پێویستیا نبه وانه فێربوونله با ر ه یهه ژا ریو سا د ه یی ژیا نه و ه نه بوو(. له لا یه کید یگوند یه خود ا په رسته کا نکا تێك بینیا نئه متا ز ه ها تو و ه، له به رئه و ه یو تا ر ه پیرۆزئا سا کا نی کلیسا ی له بوا ریوا تا ییه و ه به بێنا و ه ڕۆکوبه تا ڵد ه زانێ وله ڕۆیشتنبۆکلیسا خۆید ه بوێرێ، توور ه بوون، وکا تێکتوور ه ییه که یا نزیا تربوو، که بینیا نتا ز ه ها تو و ه که پێیبا شتر ه به جێگا یها ورێیه تیله گه ڵئه وا ند اله چا خا نه یگوند ه که د ا، له ژوور ه به تا له که یخۆید ا کلا رینتبژه نێتو بیر له خۆکوژیبکا ته و ه . له کۆتا ییدا دوایدووسا ڵتوور ه ییه که یا نگه یشته لوتکه . به هۆیڕوود وا یکه و ه ویتگنشتا ینخوێندکا رێکیله خوێندنگه د ا

سزادا . ئه مدۆزه بووبه بیا نوویه کهه تا گوند یه کا نخواله شه ڕه پیرۆزه
لەبواریفەلسەفییولەتاقەتبەدەرەقوتاربکەن.
ویتگنشتا ینگه ڕایه وه بۆ ڤیه ننا . بنه ما له که یبه جید یپه رۆشید ۆخی
د ه رووونیلۆ د ۆیکبوون . یه کێکله خۆ شکه کا نیبه رفه رما نیچێکرد نی
خا نو و یه کینو ێیبۆ خۆ ییپێد ا و ئه و یشبه جید ی و گو ڕ و تینێکی
تا یبه تیه خۆیه وه مژوولبووبه د روستکرد نیبینا یه کیته واوەمۆ د ێرنه
وله هه رچه شنه ڕازانه وه یه ك، بێگو ما نچێکرد نیئه مخا نووه ئا سان
نه بوو، تا که تا که یما که کا نیئه مد ا ڕشتنه د ه بووبه ورد ه کا ریوبه
ورد بینییه وه جێبه جێبکرا یه . بڕێکجا رپێشد ه ها تکه کرێکا ره کا نی
نا چا رد ه کرد به ڕووخا ند نیته واوه تید یوا رێك، ته نیا به مهۆیه یکه
شو ێنیپه نجه ره که یچه ند سا نتیمه ترێکله گه لشو ێنید ا ڕشتنه که د ا
جیا وازیهه بوو، هه ریه کێکله د ه سکی د ه رگا کا ن، د ه بووتا یبه تی
د روستکرا با ن، هه لپێکرا نیپه نجه ره کا نله بواریجوا نینا سیه وه ، جێی
په سه ند ینه بووورا ڕا ییگه لێکله مچه شنا نه . کرێکا ره کا نیئه مبینا یه ،
هەرچەندبێزاربووبوونلەدەستئەمخاوەنکارەتەواوخوازەوە،توانایەکی
ئا بووری با شیشیا ننه بوو، هه تا وازله کا رکرد نله گه لشێتێکد ا که
به ند یخا نه یه کیسێقا تینیشته جێبو و نیبۆ خۆ شکه میلۆ نێر ه که ی
چێد ه کرد بهێنن، له به رئه وه ی که له شه قا مه کا نیڤیه ننا د ا خه لکی
برسێتیاندەکێشا .
ئه مخا نووه له "کوند ما نگا سه " د ا ، شه قا مێکله به شیرۆ ژهه لاتی
ڤیه ننا ، نزیکجۆ گه ید ا نو بهێشتا هه رما وه . بینا یه که ئا سا ییبه
شێوا زێکیمو د ێرنیسه ره تا کا نیسه د ه ییبیسته مبه سێقا ت، چه ند
ڕیزپه نجه ره یگه وره یسا د ه . چه ند سا لێکپێشترکا تێکبۆیه که مجا ر
شوێنیخا نووه که یو یتگنشتا ینمد ۆزیه وه ، تێگه یشتمکه بۆسه رد انی
گشتینه کرا وه ته وه . به وپه ڕیدا خه وه له شه قا مه که د اراوه ستا م
وهه ولمد ا له گۆ شه ییپه نجه ره کا نه وه سه نجمد ا یه نێو بینا که ، هه تا
بزا نمنێو بینا که چجۆ ریه . له لا ییه کێکله په نجه ره کا نه وه سه رنجم
چووه سه رقا د رمه یه ك، که به شێوه یه کیچه فتوورئه وێیلێکد اد ه بری .
د وا یچه ند سا تێکبه خێرا ییخۆ مکێشا یه د واوه وه . له به رئه وه یژنێك
خه ریکبووبه قا د رمه کا ند ا سه رد ه که وتو بینیمکه خه ریکمچا وله
د اوانه که ید ه که م. د یا ربووکه ئه مهه له زۆره له د ا ڕشتنیبینا یه کد ا ،
له ڕوانگه یته لارسا زێکیڕا ڕا یی، ئه وه ی که ته واویورد ه کا ریه کا نی

به وردیه وه دارشتبوو، شاردرابووه سه یرئه وه ی که دووهه مکتێبی فه لسه فیویتگنشتاینکه به ئه گه رێکیزۆرهه رله مسه رده مه داله زه ینیدا پێکد ه ها ت ، به خه ستیبا سکه ریرا را ییه کیهزریه ، سه با ر ه تبه ورد ه کاریه کانوئاورنه دانه وه یگشتیبه پێویستیه کانیئه ومرۆڤانه ی که بریاربووبه وفه لسه فه یه وه بژین.
ها وکا تله گه لئه وسه رد ه مه ید اکه ویتگنشتا ینسه رقا لیچێکرد نی خا نو و بو و بۆ خۆ شکه که ی ، له گه لئه ند ا ما نیبا زنه یقیه ننا شد ا چا و پێکه و تنگه لێکیر ێکو پێکیهه بو و . له مبا زنه یه د ا برێکله به رجه سته ترینهزرڤانانیئه وسه رده میئه وروپاینا وه ندی کۆببوونه وه ، که سا نێکیها وچه شنیئیشلیکیبیرمه ندکه له دواتردابه گولله ییه کێکله قوتا بیه کا نیکه له تا قیکاریه کۆتا ییه کاندارا ه تکرابووه کوژرا) وکارنا پیلۆژیکزان (که له کۆتا ید اگه یشته سه رئه وبروایه ی که پرسه فه لسه فیه کا نکا تێکچا ره سه رد ه بنکه هه مووبه زما نی ئیسپرانتوبدوێن) . ئه ند اما نیبا زنه یقیه ننا سه رقا لیبلاوکردنه وه ی رایویتگنشتا ینله "تێزیلۆژیکی – فه لسه فی" دابوون، هه تا فه لسه فه ی پۆزیتیو یسمیبیر سا ییلێچێبکه نکه به خه ستیله گه لمیتا فیزیا د ا له دژایه تیدابوو.
بێگوما نئه مگرووپه له مه یکه ویتگنشتا ینیا نبه که سێکیزۆرمه عنه وی بینی، گه لێکسه رسا مبوون . د ه بووهۆشدا رێکیا نپێبد رێتکه له هه موو جێگا په کیئه متێزه دا ، هێما یه کله خوانا سیله گۆرێدایه . "ئه وه ی که تێکه لبه را زوعیرفا نییه ، نه کچۆ نییه تیشته کا نله جیها ندا ، به لکو خۆیبوونییه تیا نه" . ویتگنشتا ینوه کروونکردنه وه یه کبۆئه ندا ما نی با زنه یقیه ننا گو تیکه له تێزد ا گرنگید ه قه نه وترا وه کا نئیجگا ر زۆرتره ، له گرنگید ه قه گوترا وه کا ن، بێگوما ندیا رترینمێشکه کا نی ئه وروپا ینا وه ندیبه بێد ه نگیه کیپرله سه رسورما نه وه گوێیا ندایه ئه م قه شه مۆدێرنه ، که به پێیفه لسه فه که یخۆینه ید ه توانیله ئا رادا بێت، که هه ولید ه دائه وه ی که نه گوترابوو، ئه وه ی که نه ید ه توانیبگوترێت، روونبکا ته وه . ئه زموونیبا زنه یقیه ننا بووبه هۆیئه وه ی که ویتگنشتا ین تێبگا تکه له وا نه یه د وا یئه مهه مووهه و له یله کو شتنیفه لسه فه د ا ئه وه نده شسه رکه وتوونه بووه .
ئه مه رووداوێکینا وازه بووتا ئه وسه رد ه مه قه تنه بینرابووکه بیرمه ندێك، ته نا نه تله لا یخۆیه وه ، هه له بو ونیفه لسه فه که یخۆ یقبو و لبکا ت .

و يتگنشتا يننه كته نيا و ه ها يكرد ، كه ته نا نه تهه نگا وێكيشبه ر ه و ئه ولا ترڕۆيشت . له به رئه وه يه كه فه لسه فه يخۆيهه ڵه بووكه وايه ڕوون بووكه هه مووفه لسه فه هه ڵه يه . هه نووكه شێلگیربووله سه رئه وه ی كه جا رێكيترهه وڵه كه يله ڕێگا يڕووخا ند نيبينا يفه لسه فه دا وئه مجا ر ه بۆ تاهه تايه ده ستپێبكات.

له سا ڵی (١٩٢٩) دا ويتگنشتا ينگه ڕايه وه بۆكه مبریج . ته نيا بيرمه ندێك له جيها ند ا كه ئه گه ريهه بووبيتوا ٌنيبا نه ختێكله فه لسه فه كه يتێبگا ت را سێلبوو . وێرا ئيئه ما نه شما وه يه كينه خا يا ند كه ڕا سێليشتێگه يشت كه شتێكله وته ڪا نپو يتگنشتا ينتێنا گا ت . زا نكۆبريا ٌريد ا كه سه ر ه ڕا ی ئه و ه ی كه هيچبه لگه يه كيفه رميزا نستينه بوو (وه كئه ند ا ميلێژنه ی زا نستيكۆ ليژيتر ينيتيو ه ريبگرێت . و يتگنشتا يننزيكه يهه ژد ه سا ڵله كه مبريجدا وانه يوته وه ، له هه مووئه مما وه يه دا خۆيسه ركۆنه د ه كرد به هۆيئه مهه موونا ڕاستيه وه (كه چيئێستا كه شتێكيبه وانه د ه وته وه كه له بنه ر ه تدا بۆ ڕووخا ند نيها تبوو ه گۆڕ ه پا نه وه) . فه لسه فه يبه چه شنێك "مردنيزيندو" پێنا سه د ه كرد . له ره وتيوانه وتنه وه دا ، هه وڵيدا فه لسه فه يا ندژه فه لسه فه ينوێدا بريژێت . ئه موا نه ئوستووره ييا نه له ژووری خه لوه ته كه يدا له "ڤيێويێلزكورتێكۆليژ" يترينپتيدا به رێوه د ه بران ، په نجه ره يژووره كه ڕوو له حه وشێكيچكۆ له يبه باخچه وپه يكه ر ه يه كيهه مه ند ۆشيگه نجێكير ووتبوو . ته نيا شتيلو كس وبه رزوته رزيژوور ه كه يو يتگنشتا ينمه خزه نپۆ لا يه كيهه بووكه نو وسرا و ه فه لسه فيه كا نيكه كه سێكشتێكيلێتێنه د ه گه يشتتێدا ده پاراست . ژما ره يئه وخوێندكا رانه يكه ڕێگه يا نپێدرابووله پۆله كا نی وانه يدا ئا ما د ه بننا چا ربوونكورسيه كا نيا ٌنله گه ڵخۆيا ندا بهێنن . له سه ر پۆليوانه وتنه وه دا خوێندكا ر ه كا ند ه بووبێد ه نگدا بنيشنله حا ڵێكدا كه و يتگنشتا ينسه ريد ه خسته نێو د ه سته كا نيو ڕۆد ه چو و ه نا و هزره وه . هه رچه ند جا رێكو ه ككه سێككه هه وڵێكيزۆريدا بێتخۆ ی له با ريقورسی "هزرێك" قوتا رد ه كرد . گه رهه ركه سێكيد يجگه له ويتگنشتا ينبووايه ئه مگوما نه له ئا را دا د ه بووكه ئه مئه دا وژێستا نه شتێكنييه جگه له شا نۆ يه كيئيجگا رڕوبينيا نه يهزری ، به لا مهه موو ئا ما د ه بووانله موا نا نه دا گه واييد ه د ه نكه كه شيئه مكۆبوونه وانه ئيجگا روروو ژێنه ربوو . جا روبا رويتگنشتا ينيه كله "خوێندكا ره كا ن" ی د ه خسته ژێرپرسيا ر ه و ه ، خوێند كا را نێككه برێكله با شترين

مێشکه کا نیکه مبر یجبه شێکبو و نله و ا ن ، هه ر و ه ها گه نجا نێکی
ڕوونا کبیروزۆرترته نیا ،هه ڕوه ها له سا ڵه کا نیکۆتا یید ا فرۆکه وا نێکی
ڕ ه شپێستیئه مریکیکه به هه له ڕێگا یکه وتبووه پۆله که یه وه وبه هۆی
"روخسا ریئیسکسووکییه وه "داوایلێکردبوو له پۆله که یدادابنیشێت
(له کا تێکدا له وه رگرتنیچه ندما مۆستا یه کله زا نکۆکا نیکو رنێل ، یا ن
دیکه یدامه زراوه با ڵاکا نیوڵاته یه ککگرتووه کا نکه به مه به ستیبه شدا ری
له پۆله کا نیدا ئا ما د ه ببوون ، له وپه ڕیزه ریا یئه تله سه وه ڕه نجی
سه فه ریاندابووه به رخۆیانخۆیده بوارد.

هه موو له سه رئه مخا ڵه ها وڕا بوونکه کا تێککه و یتگنشتا ینیه کێك
له خوێند کا ره کا نیله با ره یخا ڵێکیفه لسه فیه و ه د ه برد ه ژێر
پرسیا ره وه ، کۆبوونه وه که شێو ه یدادگا یه کیبیرپشکنیئیسپا نیا ی
سه د ه ینێو ه ڕا ستیله خۆ د ه گرت . و یتگنشتا ینکه سا یه تیه کیو ه ها
د ه سه ڵا تخوازیهه بوو، که قوتا بیه کا نیبه توندید ه تۆقا ند . ته نیا که سێك
که د ه لێنتوانیبوویله به را نبه ریه وه بوه ستێتتوورینگ ، زانا یبیرکا ری
بلیمه تیئه مسه د ه یه (سه د ه ی (۲۱) ودا هێنه ریکۆمپیوته ربوو (له
گه رمه وگه رمیشه ڕیجیها نیدووهه مدا ، توورینگبووبه ڕا سپێردراوی
د ۆزینه و ه یکۆ د یسو پا یئه لما نیا ینا زیو نا چا ربوو وله لێکۆ لینه و ه
بیرکا ریه کا نیخۆیبۆما وه یه کی کا تی دابرێت) . و یتگنشتا ینله یه کێك
له وانه کا نیدا گو تیسیسته مێکو ه کبیرسا یا نبیرکا ریه کا ن ، سه ره ڕای
تێداهه بوونیلێکدژیه ك، باوه ڕپێکراوبێت.

توورینگدژا یه تیکرد : ئه وبیرکا ریا نه یکه له ڕه وتیچێبوونیپرد ێکدا
د ه کا رد ه چێت ، یا نهیچلێکد ژیه کیشا را وه یتێدا نییه ، یا نپرد ه که
د ه ڕووخێت . و یتگنشتا ینئه مو ته یه یتوو رینگیبه مبه لگا نه و ه که
ڕه چا وکا ریه ئه زموونییه کا نهیچجێگا یه کیله بیرسا دا نییه به ره تکراو
زانی . وێرا یئه ما نه شتوورینگئا ورێکیئه وتۆیله دژا یه تیو یتگنشتا ین
نه دایه وه وبه سه رسه ختیه وه له سه رداڕووخا نیپرد ه که پێدا گریکرد
د یا رنییه که د ه کا رچو ونیفه لسه فه یو یتگنشتا ینله ژیا نیرۆژا نه ی
دووگیاندا ده یتوانیچرووداوگه لێکیلێبکه وێته وه.

له مسا ڵا نه دا و یتگنشتا ینببو وبه نا قۆ ڵا یکه مبریج . له کۆبوونه وه
هه فتا نه کا نیخا نه یفه لسه فیکه مبریجدا ، له پرسه ریدهه ردهێنا ،
زنجیره یبا سه که یبه شێو ه یه کییه کلا یه نه د ه گرته د ه سته وه وبه
تووڕه ییوشه ڕه نگێزیه وه ده یدا یه نێوقسه یما مۆستا وقوتا بیه کا ندا .

و یتگنشتا ینبه خه ستیته نیا که و ت ، به لاّ متو ا نیله گه لّژما ر ه یه کله رووناّ کبیر ه گه نجه کا ند ا ته نیا د رگا یها تو وچۆ بکا ته و ه وسه رئه نجا م لّه گه لّیه کیّکیا ند ا تو انیبیبیّته ها وخا نوو . ئه میپیّو ه ند یه به رد ه و امله ژیّر تیشکیکه سا یه تیو یتگنشتا یند ا ، و به گشتیپیّو ه ند یه کیئه فلا تو و نی بـوونـوزۆربـه یـکـا تـگـه لـیّـکـخـه سـا ریمـا دیومـه عـنـه ویـتـونـدیـده دا له ها و ه له کا نیّ ، له به رئه و ه ی که به شیّلگیر یه و ه د ا و ا یلیّد ه کرد نکه و یّر ا ید ه ستهه لّگر تنله چا لا کیه ز ا نکۆ ییه کا نیا ن ، ر و و بکه نه ژیا نی سا ّد ه یتۆ لستۆ ییا نه بۆ نمو و نه ببنه کریّکا ریکا رخا ّنه ، یا نکۆ لّبه ر ی نه خۆشخانه .

به د ه ستپیّکر د نیشه ر یجیها نید و و هه م ، و یتگنشتا ینخۆ یبو و به کۆ لّکیّشینه خۆ شخا نهّ . به خۆ شیه و ه له مسه ر د ه مه د ا ها و ر یّ کا ر یگه ر ه کا نیله که مبر یجد ا ما فی نیشته جیّبو و نیبه ر یتا نیا یا ّنبۆ و ه رگر تکه ئه وها و و لاّ تینه مسا بو و ، به لاّ مئه و له و ه یکه له ئا گر ی شه ر به د وو ر بیّتو خۆ شکه کا نیله ڤیه ننا یله ژیّرد ا گیر کا رینا زیه کاّ ند ا بژینّ ، به تو ند یتو وشیئا ز ا ریو یژد ا نبو و . و یتگنشتا ینه کاّ نبه ر ه چهّ لهّ ک جوولهّ که بو و نو هه رچهّ ند که له نه مسا د ا به ها وتا ّ یبنه ما لهّ یرۆّ چیلدّ (له خا و ه نبا نکه کۆ نه ئه لّما نییه کا ند ه ژمیّر د ر ا ن ، به لاّ مئه مهّ به و ا تا ی له ئا سا یشد ا بو ونله به د و ا د ا گه ر ا نوئا ز ا رینا ّزیه کا ننه بو و ، لۆ د ۆ یگ ته نیا میر ا تبه ر یلو و تبه ر زیسهّ ر ه کیبنه ما لهّ یو یتگنشتا یننه بو و . کا تیّککه ئه فسه ر یّکینا زیبه خۆ شکه که یو یتگنشتا ینیر ا گه یا ند بو و که نا بیّتپه ر ۆ شیئه و ه بنکه لهّ به شیجو و له که کا ند ا ّپۆ لیّنبه ند ی بکر یّنئه وزۆ ربه تو ور ه ییو هه لّچو ونه و ه و ه لاّ مید ا بو و ه که هیچتا ز ه به د ه سه لاّ تگه یشتۆّ و یه کبۆ ینییه به و یتگنشتا ّینه کا نبلّیّتکه کیّن وکیّنین ، و د و ا ییبهّ پیّد ا گر یه و ه گو تبو و یکه له به لّگه کا نینا سینید ا بنووسر ّیّتکه به ره چه له کجووله که ن .

له سا لّی (١٩٤٤) د ا و یتگنشتا ینگه ر ا یه و ه بۆ که مبر یجو د ه ستیکر د به ئا ما د ه کرد نید ه ستنو وسینا و ه رۆ کّیفه لسه فه نو یّکه یبۆ بلاّ وکرد نه و ه . ئه مکتیّبه که بر یا ر ّبو وبه نیّو ی "لّیّکۆ لّینه و ه فه لسه فیه کا ن" نیّو بنر یّ ، ، سه رئه نجا ملهّ سا لّی) ١٩٥٣ (د ا چا پکر ا . ئه مبه رهه مه و تیّز یلۆ ژیکی — فه لسه فیکه هه نو و که خۆ یبه ر ه تکر ا و ید ه ز ا نی ، ته نیا چه ند کتیّبیّك بو و نکه له سه ر د ه میژیا نید ا ّبۆ چا پئا ما د ه بو و ن . زیا تر له د ه یا ن به ر هه مید یکه یو یتگنشتا یند و ا یمر د نیچا پکر ا ن ، که هه مو و یا ن ، یا ن

يا د ا شته كا نيخو ێند كا را نله وا نه كا نيئه وبوو، يا نئه ويا د ا شتا نه يبوون كه‌له‌مه‌خزه‌نيپۆلاييژووره‌كه‌يداده‌ستكه‌وتبوون.

له‌ وا نه‌ يه‌ ئه‌ مه‌ يكه‌ ئه‌ ممه‌ خز ه‌ نه‌ ته‌ نيا كه‌ ر ه‌ سه‌ يرا زێنه‌ ر ه‌ و ه‌ يه‌ ك بوو، كه‌ ويتگنشتا ينله‌ ژيا نيپا رێزكا را نه‌ يد ا مۆ له‌ تی كه‌ لكليۆ ه‌ رگرتنی به‌ خۆ يد ا بو و ، و ا تا يسه‌ مبو لێكيهه‌ بێت . پيا و ێككه‌ چله‌ كا ر و چ له‌ ژيا ند ا ، به‌ خه‌ ستيهۆ گر ير و و نيو سا د ه‌ ييبو و . زۆ ر ێكرا ز يليێل وتا ريكيله‌ هه‌ نا ويخۆ يد ا د ه‌ شا رد ه‌ و ه‌ . هه‌ رو ه‌ ها برێكله‌ با ر ه‌ يئه‌ م وته‌ يه‌ وه‌ كه‌ "ئه‌ وه‌ ی‌كه‌ نا توا نيله‌ با ر ه‌ يه‌ و ه‌ بدويێ، د ه‌ بێتله‌ با ر ه‌ يه‌ و ه‌ بێده‌نگبی"وهه‌لسووكه‌وتيله‌گه‌لهاوره‌گه‌زخوازيدائاخاوتوون.

ژيا نێكيپر كێشه‌ يو ه‌ كژيا نيو يتگنشتا ين ، سه‌ ررێژ ه‌ له‌ مچه‌ شنه‌ قسه‌ وكرد ه‌ و ه‌ ها وته‌ ريبا نه‌ ، به‌ لامه‌ نووكه‌ له‌ وا نه‌ يه‌ با شتر بێتبچينه‌ سه‌ ر يه‌ كێكيد يله‌ تێروا نينه‌ به‌ نێوبا نگه‌ كا نی : له‌ با ر ه‌ يئه‌ مجۆر ه‌ مه‌ سه‌ لا نه‌ و ه‌ كه‌مترده‌توانيشتێكيواتاداربلێی،ته‌نياده‌توانيپيشانبدرێن.

كتێبی "لێكۆلينه‌ و ه‌ فه‌ لسه‌ فيه‌ كا ن" يو يتگنشتا ين ، له‌ هه‌ لسه‌ نگا ند ن له‌ گه‌ لتێزيلۆژيكی — فه‌ لسه‌ فيد ا ، به‌ گشتيهيوا بر ه‌ وروونييه‌ به‌ رچا و ه‌ وئه‌ وبو ێريه‌ يكتێبييه‌ كه‌ مله‌ كتێبيد و و هه‌ مد ا د ه‌ رفه‌ تێكيا ند ا و ه‌ به‌ را ڤه‌ يه‌ كيبير سا ييتا يبه‌ ته‌ كا ن . له‌ مكتێبه‌ د ا هێما يه‌ كله‌ فه‌ لسه‌ فه‌ نا بينرێت ، له‌ به‌ را نبه‌ رد اسه‌ رتا سه‌ ريكتێبه‌ كه‌ فه‌ لسه‌ فه‌ چنيه‌ له‌ با ر ه‌ ی گرێكرد نه‌ و ه‌ له‌ هه‌ له‌ هزريه‌ كا نيئێمه‌ ، كه‌ له‌ هه‌ له‌ زما نييه‌ كا نما ند ا يه‌ . ز ما نو ێنا يه‌ كنييه‌ له‌ جيها ن ، به‌ لكو ها و شێو ه‌ يتۆ ر ێكه‌ كه‌ له‌ پا رچه‌ گه‌ لێكجۆرا وجۆ ريزنجير ه‌ گه‌ ليتێكه‌ له‌ وپێكه‌ له‌ د ا پێكها توو ه‌ . تێگه‌ يشتنيئێمه‌ له‌ وێنه‌ د ا د ه‌ گا ته‌ له‌ مپه‌ ركه‌ وشه‌ يه‌ كله‌ هه‌ لوومه‌ رجێكی نا به‌ جێدا به‌ كا ربه‌ رين . ئه‌ ركيفه‌ لسه‌ فه‌ بريتيه‌ له‌ هه‌ لسووكه‌ وتيورد بينا نه‌ بۆكرد نه‌ و ه‌ يئه‌ مگرێيا نه‌ . هۆكا ريئا لۆزيو (كه‌ سه‌ ربا ری) فه‌ لسه‌ فه‌ ش هه‌ رئه‌ مه‌ يه‌ . هه‌ نووكه‌ نه‌ ريتيد رێژوپر شكۆ يفه‌ لسه‌ فيوئه‌ وپرسيا ر ه‌ قوولا نه‌ يكه‌ به‌ شێكيبنه‌ ر ه‌ تيكلتوو ريئێمه‌ ن ، بۆژێر ه‌ وژووركرد نی زما ند ا د ه‌ به‌ زن . له‌ مد وا ييه‌ د ا فه‌ لسه‌ فه‌ يئه‌ مد وا ييه‌ يو يتگنشتا ين له‌ گه‌ لبير د ۆ زيئا به‌ رريسما نه‌ كا نله‌ زا نستد ا هه‌ لسه‌ نگێنرا و ه‌ . له‌ م بير د ۆ ز ه‌ د ا تۆ زقا له‌ بنه‌ ما ييه‌ كا نيهه‌ نا ويئه‌ تۆ مێككه‌ جيها نپێكد ێنن ، شێو ه‌ يپا رچه‌ د ه‌ زو ه‌ كا ننكه‌ لێكئا لا و ن . ئه‌ مهه‌ لسه‌ نگا ند نه‌ د روست نييه‌ ،له‌وانه‌يه‌ته‌نيايه‌كێكله‌مبيرۆكانه‌سه‌رنجراكێشله‌كارده‌ربێن.

د وا يد ا هێنا نيفه‌ لسه‌ فه‌ يد ووهه‌ م ، ويتگنشتا يند ووبا ر ه‌ كه‌ وته‌ و ه‌

بـیرپـاکـبـوونـەوە .بـۆمـاوەیـەکـلـەهـەوارگـەیـەکـدەوورلـەڕۆژئـاوای
ئا یرلە ندا دا اژیا ، لە وێدا اکا تیخۆیسە رقا لی بیرکرد نە و ە وخۆ ڕا کدا ن
بە مریشکە د ە ریا ییە کا ند ە کرد . وێڕا یئە ما نە ش ، بە زوو ییو ە ها
نە خۆشکە وت ، کە ئید یتوا نا ید رێژە دا نێژیا نیپا رێزکا را نە نە بوو ، بۆیە
لە گە ڵها وڕێجۆرا وجۆرە کا نید الە بە ریتا نیا وئە مریکا دا اژیا . لە کۆتا ییدا
لە) ٢٩(یێئە ڤریلی (١٩٥١) دا لە کە مبر یجد ا بە نە خۆ شیشێر پە نجە
کۆ چید وا ییکرد . هە رچە ند کە و یتگنشتا ینلە و د ە ستە مە سیحیا نە
نە بوو ، کە ها تو وچۆ یکلیسا یا نکرد بێت ، ڕا یسپا رد بوو کە بە پێید ا بی
کا تۆ لیکیبنێژ رێت . گۆ ڕە کە یبر یتیە لە بە رد ە گۆ ڕێکیسا د ە بە نا
و ڕۆ ژیلە د ا یکبو و نو مر د نیکە لە گۆ ڕ ستا نیکلیسا یسە نتگا یلێز
لە نێوا نمێرگە خۆرسکە کا ندا یە . لە دوا ینیو ە ڕۆیە کیسا رد یزستا نیدا ،
کە ڕۆ یشتمبۆ بینێنیگۆ ڕە کە ی ، یە کلە هۆگرا نیپە را وێزیگۆ ڕە کە ی
بە وە نە وشە سێرە نگە ژستا نییە کا نرازاند بووە ، ڕازاند نە وە یە ککە
پێد ە چوو بە پێید لخوا زوحە زیبیا نو وگرا نە یخا وە نگۆ ڕە کە نە بوو .
بە رد ە گۆرە کە لە چە ند لایە کە وە رووشا بوو ، یا نبە هۆیئا ورنە دا نە وە ،
یا نلە وا نە شە بێر ێزیبر ێکلە خو ێند کا را نبو و . ئە مفە لسە فە کو ژیە
نێوزرا وە ، هە روە ها گوێڕایە لە با نگهێشتنە کرا وە کا نیئە و ، بە رە ولا ی
خۆیراکێشدە کات.

کۆتایی

و یتگنشتا ینبه ر ه چه یهز ر یخۆ یله پێشه کیه کله سه ر کتێبه چا پ نه کراوه که یله ژێرناوی "تێبینییه فه لسه فیه کانی "داده رده برێت. له وێدا د ه ڵێت : " به رد وێنا نیفه لسه فه که یته نیا که سا نێکنکه له گه ڵگیا نی نووسراوه کا نید اها ود ڵید ه که ن . وه ها که راسێلبینی ، ویتگنشتا ین ها و کا تلو وتبه ر زیئیبلیسو به رد بوو ید ه روونیپرۆزێکیهه بوو .
ویتگنشتا یند ه نووسێت : "هه رچیه ککه چا که ، خود اییه ، . هه رچه ند ه له وانه یه به رواڵه تسه یربێت ، به ڵامئه مه کورته یئا کا ره کا نیمنه . ته نیا شتێکسه رووویسروشتیه توا نا یلێکدا نیپرسیسه روسروشتیه " . ئه و له سه رئه مباوه ره بوو ، که یا نله مئا سته دابژی ، یا نله بنه ره تدانه ژی . ختۆکه یبه رد ه وا میخۆکوژیئه و ، به ته نیا میرا تید ه روونینه بوو ، بهڵکوپرسیئاکاریشیبوو.
و یتگنشتا یند ه یزا نیکه ئه متێروا نینه له گه ڵگیا نیر ه وتیسه ر ه کی شا رستا نییه تیئه وروپیوئه مریکێدا یه کنا گرێته وه . هه رچه ند ه له وانه یه ئه وگه ور ه ترینبیرمه ند یسه د ه یبیسته مبووبێت ، هه مووته مه نیله د ژبه رێتیله گه ڵشا رستا نییه تیسه رد ه میخۆیداژیا . به بۆچوونیئه و ، " پیشه سا زیته لا رسا زیو مۆ سیقا پها وچه رخبه وگیا نه فا شیستیو سۆسیا لیستیه یکه هه یه تینا مۆونا د لخوازه " . به پێیره واڵله سه رئه م خاڵه پێداگرید ه کردکه "ئه مه دادوه ریه که بایه خینییه ".له وه هابابه تێکدا ئه وبه ئا شکرا خۆیبه ر زترله په سه ند یمرۆ ڤو ته نا نه تمێژووش د ه زا نی . سه ر ه رایئه ما نه ، کا ریو یتگنشتا ینشتێکنا یه ته به رچا و ، جگه له هه ما ند اوه ریبا یه خیله با ر ه یره هه ند ه جۆراوجۆره کا نی کلتوورینوێباو. ئه وه یکه "ئه مرۆکه به ته لارسازینێود ه برێت "قبووڵ نه بوو(هه ولیخۆیله مبوار ه دابه رد ه وامبه بێد ه نگیه وه د ه دا) . د ل پیسبوو "له وه یکه ئه مرۆکه به مۆسیقا ینوێباونێوید ه برێت " (سه ره رای تێنه گه یشتنیزما نه که ی) . ئه مد انیێدانانه وادیاره ئه وه ند ه شله سه ر خا که راییه تیه وه نییه ، به ڵکوزۆرترئا ما ژه یه بۆئه وه یکه ئه وخۆی به سه رتروبا نترله وه ها شتگه لێکد ه زا نێت . بێئه ملاوئه ولا ئه م خه سڵه ته یئه وله مپه رنه بوو له رێیپێشکه شکرد نیگه لێکدا وه ری ئازارده رترنه بوو، له وجێگایه یکه به دلۆڤانیرواڵه تیخۆیه وه ره نگێکید یکه ید ه دایه لووتبه رزیود ه ماربه رزیخۆی . ("له نێوچوونی

هو نه ريد ا و ه ريسو وكا يه تيهێنله با ر ه يئه ومرۆڤا نه و ه يكه ئه م
شا رستا نييه ته يا نچێكرد و ه پا سا ونا كا ت" له و ه ها هه لومه رجگه لێكد ا
"كه سا يه تيه ر ه سه نو به هێز ه كا ن" د ه ستله هو نه رهه ڵد ه گرنوروو
د ەكەنەلايەنەكاٚنيديكەی＿ لەوانەوەككۆتاييهێنانبەفەلسەفە،
"به رد ه مما نشا نۆيه كينه زۆرسه رنجرا كێشله جه ما و ه ر ه كا نيخه ڵك"
له گۆرێد ا يه "كه با شترينئه ند ا ما نيبۆئا ما نجگه لێكيته و ا وتا كه كه سی
كا رد ه كه ن" . له چا خێكد ا كه بينه ريسه رهه ڵد ا نيد يموكرا سيخه ڵكی
وئا زاد يبه شێكيبه ربڵاوله مرۆڤا يه تين ، ويتگنشتا ين‌د ه نووسێت : "من
له گه ڵره وتيبا ويشا رستا نييه تيئه وروپيد ا به هيچشێو ه يه كها ورا ييم
نييه ، ڵه بنه ر ه تد ا ئه گه رئا ما نجێكيشيهه بێت ، لێيتێنا گه م" . بڵا م
د ا نيپێد ا د ه نێت : "سرينه و ه يكلتو ورێكبه و ا تا يسرينه و ه يبا يه خی
مرۆڤا يه تينييه ، به ڵكو به ته نيا به و ا تا يسرينه و ه يكه ر ه سه يه كی
د يا ر ه بۆد ه ربرينيئه مبا يه خه" . و يتگنشتا ينبه د ه ستهه ڵگرتنله
د ه ربرينيكلتووريبا يه خه مرۆڤا نه ييه كا ن ، فه لسه فه يه كيپێشكه شكرد
كه شێلگيرا نه با نگما ند ه كا تبۆبێد ه نگيله با ر ه يئه وجۆر ه شتا نه و ه .
ئەومرۆڤبەواقورماويوسەرلێشێواويبەرەڵادەكات.
سه يرله و ه د ا يه كه ويتگنشتا ينسه ر ه را ينكوڵيه په يتا په يتا كا نی ، له گه ڵ
گيا نيسه رد ه ميخۆيد ا گونجا وبوو . له سه رد ه ميئه ود ا با يه خه كا نی
مرۆ ييه كا نكه سا نێكد ا يا ند ه رشت ، كه هيچپێو ه ند يه كيا نله گه ڵ
فه لسه فه د ا نه بوو، وه كئه وخه ڵكخه ڵه تێنوئا ژا و ه خوا زا نه يكه فۆرميا ن
ئا كا ريگشتيئه مسه د ه يه د ا له د ه ڤه ريتا يبه تی ، هه مووشتێك ، له تا كی
وواتايی،بەشێوەيەكيئاڵۆزترمايەوە.
پا شها تيفه لسه فه يو يتگنشتا ينئه و ه بوو ، كه ئه و پرسيا را نه يكه
رۆژگا رێكله فه لسه فه د ا له گۆرێد ا بوود را نه بوا ريشيعر . به ڵا مبه و
رێچكه يه يكه شيعريشگرتوويه تيه به ر ، وا د ه رد ه كه وێتكه ئه مرۆكه
ته نا نه تله بوا ريشيعريشد ا ، ئه مپرسيا را نه نا به نه گۆرێ . هه ربه و
چه شنه يكه فێربوو ينبه بێخود ا بژين ، وا د يا ر ه فێريشد ه بينكه به بێ
فه لسه فه بژين . به د ا خه و ه هه نووكه فه لسه فه د ه چێته ريزيئه وبا به ت
ود ه قا نه و ه كه ته وا وبوونوبه ته وا و ه تيبوونه ته با به تێكيزيا د ه) وه ك
كيميا ، بەختگرتنەوە ، عەشقيئەفلاتوونی ، وشێوازگەرێتی. . . .).
لەنووسراوەكانيويتگنشتاين
و يتگنشتا ين " تێز يلۆ ژ يكی – فه لسه فيخۆ يبه مد و و حو كمه و ه

دەستپێدەکات:
١:جیهانتەواوپێەوشتەیەکەدۆخیواقیعە.
٢:جیهانکۆمەلەیبوونەکانە،نەککۆمەلەیشتەکان.
دواتربەلگەدەهێنێتەوە:
١,١٢:چی،کۆمەلەیبوونەکانئەوەیکەدۆخێراستینەدیاریدەکات، هەروەهاهەرچیەکیشکەدۆخیواقیعنییەدیاریدەکات.
١,١٣:بوونەکانلەکەشیلۆژیکیدابریتینلەجیهان.
ئەمحوکمەبووبەوەیکە:
٢:ئەوەیکەدۆخێراستینە،واتەبوونێك،هەبوونیبارودۆخەکانی شتەکانە.
٢,١:بارودۆخیشتەکان،هاوپشتیبەرانبەرچەقونەگۆرەکانە،واتە شتەکان،کالاکان.
دواتربانگەشەدەکات:
٠١٢. ٢: لەلۆژیکدا هیچشتێکهەلّەوتنییە: ئەگەرشتبتوانێتلە بارودۆخیشتەکاندابێتەپێشەوە،کەوایەدەرفەتیبارودۆخیشتەکانی دی،دەبێتلەخودیشتدالەپێشدابرابێتەوە.
ئەوکاتدەچێتەسەربابەتیئاکاریخۆی:
٦,٤٢١:روونەکەناتوانرێتئاکارئاییینیونەریتیبهێنرێتەچوارچێوەی وشەودەربڕین(=سەرووتن=گۆبکرێت).ئاکارئاینیونەریتیتۆ ئایساوە.
٦,٤٣:گەرویستیئەهووراییی،یانویستیئەهریمەنیدنیاسەرەونخۆن بکاتەوە،ئەوکاتتەنیادەتوانێتسنوورەکانیدنیابگۆرێت،نەك بوونەکانی،ویستیئەهووراییی،یانئەهریمەنیناتوانێتئەوەیکە بەهۆیزمانەوەدەتوانێتدەربڕدرێت،بگۆرێت.
ویتگنشتاینپیشاندەداتکەتێڕوانینێکیلەبنەرەتدا خواناسانە(عیرفانی)هەیە:
٦,٤٣٣:ئەمەیکەدنیاچۆنە،بۆپرسێکیسەروتربەگشتی کەمتەرخەمە.خوداخۆیلەهەناویجیهانداخودیخۆیداناکات.
ئەمحوکمەپالپێوەدەنێبەرەولایسووکوبێکەلککردنی فەلسەفە:
٦,٥٣:شێوازیدروستیفەلسەفەلەوانەیەئەمەدەبوو:هیچ شتێکنابێتبگوترێت،مەگەرئەوەیکەدەتوانرێتبگوترێت،واتە

لێکدانەوەکانیزانستیسروشتی، کەوایە، شتێککە لە بنەرەتراڵەگەڵ فەلسەفەداپێوەندینییە، دواترهەرکاتکە سێکید یشتێکیمەتاگیتیانە (= سەرووسروشتی) بڵێت، دەبێتبۆیبسەلمێنیکە ئەوهێماگەلێکی نەبەخشیوەبەبرێکلەراڤەکاریەکانیخۆی.
ئەوکاتکەبەخاکەراییەوەفەلسەفەیخۆشیسووکوبێکەڵکدەکات:
٤ ٥ , ٦: بۆیە لێکدانەوەکانیمنرووونکەرەوەنکە: ئەوکەسەکەلە تێروانینیمنتێبگاتکاتێککەلەماوەیراڤەکاریەکیمنداواتەلەسەر بنەمایئەوانەوەلەراڤەکاریەکانیمنەوەبچێتەسەر، ئەوانەبەبێواتا دەبینێت (بەلێکدانەوەیەك، ئەودوایچوونەسەرلەپەیژەکەوە، دەبێت پەیژەکەتووربدات. ولەکۆتاییدادەگاتەئەمئاکامەباسهەلخرێنە:
٧: ئەوەیکەلەبارەیەوەناتوانرێتبئاخاوترێت، دەبێتلەبارەیەوە بێدەنگبی.
تێزیلۆژیکی—فەلسەفی
وەرگێرانیمیرشەمسەدینئەدیبسوڵتانی، ١٣٧١، تاران، بڵاوکراوەی ئەمیرکەبیر
ویتگنشتاینلەدووەمپەرتووکیدە (لێکۆڵینەوەفەلسەفیەکان)، فەلسەفە بەپلەیشرۆڤەیزماننناسیدەناسێنێت:
٣٠: بەمپێیەدەتوانرێتبگوترێ: پێناسەیهێماییزەمەنیبەکارهێنان یانواتایوشەشرۆڤەدەکاتکەرۆڵیوشەبەگشتیلەزماندارروون بێت.
نموونەیەکدەهێنێتەوە:
بەمشێوەیەگەربزانمکەسێکمەبەستیهەیەرەنگواژەیەکم بۆرروونبکاتەوە، پێناسەیهێمایی، واتە "ئەمرەنگەناویبۆری مەیلەوسوورە" یارمەتیمدەداتلەتێگەیشتنملەوشەکەداوئێوە دەتوانن ئەمەبلێنبەومەرجەیکەلەبیرتاننەچێتکەوشەکانی "زانین" و"رروونبوونەوە" تێکەڵاونلەگەڵهەمەچەشنیئەمجۆرەمەسەلانەدا.
بەنموونەیەکیدیباسەکەزۆرتردەگەشێنێتەوە:
٣١: کاتێککەسێکداشیمەلیکلەیاریشەترەنجداپیشانیکەسێکی دیدەداتودەڵێت: "ئەمەمەکیکە" کارابیداشەکەیبۆرروونناکاتەوە، مەگەرئەوەیکەئەولەپێشدالەگەڵریساکانییاریەکداتائەمقۆناغە، واتەقۆناغیناسینیشێوەیمەکیکئاشنابییهەبێت. دەتوانینوێنای بکەینکەریساکانییاریمانپێفێرکردوە، بەبێئەوەیکەلەبنەرەتدا

دا شه یه کیرا سته قینه ییپّیپیشا نبد ه ین . لێر ه دا شێو ه ید ا شه کا نی شه تره نجهاوێته رییبه له گه ڵد ه نگه کان،یانشێو ه یوشه کانله زماندا.
ئه مباسه یئه وله کۆتاییداده گاتبه مئه نجامه:
١٢٣: : پرسیفه لسه فیو ه ها فۆ رمێکیهه یه : ”نا زا نمله چرێگا یه که و ه
ده بێتبرۆم“.
به ڵامهۆشداریده دات:
١٢٤:له وانه یه فه لسه فه به هیچشێو ه یه کد ه ستو ه رنه داته به کا رهێنا نی
را سته قینه یزما نه و ه ، له کۆ تا یید ا ته نیا د ه توا نێتبا سیا رییکا ت .
ڵه به رئه و ه ینا توا نێتبنه ما یه کیشیپێبد ا ت . هه مو و شتێکهه ربه و
شێو ه یکه هه یه د ه هێڵێته و ه . . . له ئا کا مدا شا نه یفه لسه فه سنوورد ار
ده کرێت:
١٢٥: کا ریفه لسه فه ئه و ه نییه که لێکد ژیه کبه یا رمه تید ۆزینه و ه ی
بیرکا ری ، یا نلۆ ژیکیبیرکا ریچا ر ه سه ربکا ت ، به ڵکو کا ریفه لسه فه
بریتیه له و ه یکه د ه رفه تێکما نبۆ بر ه خسێنێتکه به رله چا ر ه کرد نی
لێکد ژی، تێروانینێکیروونله دۆخی. . . کا روبا ربه د ه ستبێنین (وئه مه
به واتاید ه ساوده ستکردنله کێشه دانییه .
ئه مه د ه کێشێته گلۆ له یسه رلێشێو ا و یکه قو تا ربو و نله د ه ستی
تاراده یه کناگونجاودێته به رچاو:
راستیبنه ر ه تیلێر ه دا ئه مه یه ، که ئێمه بۆیا ریه کرێسا کا ن ، یا نکۆمه ڵه
هۆنه رێکدا د ه رێژینو کا تێکپێر ه ویله ورێسا یا نه د ه که ین ، شته کا ن ،
به وشێو ه یکه ئێمه گریما نه ما نکرد بو ونا یه نه د ی ، هه ربۆیه د ه ڵێیئێمه
گرفتا ربوو ینبه د ه سترێسا کا نیخۆما نه و ه . ئه مگرفتا ربوونه به د ه ست
رێسا کا نیخۆما نه و ه ، هه ما نئه وشته یه که د ه ما نه وێتتێبگه ین ، وا ته
تێروانێنیکیروونیلێبده ستبێنین.

لێکۆڵینەوەفەلسەفیەکان
(وەرگێرانیئینگلیزیئانسکۆمبە

ویتگنشتاینجەختیکردەوەلەسەربیرساوبەمکارەچەند سنووردارێیەکیبەسەرهزریفەلسەفیدا. سەپاند. بەبۆچوونیهەندێك ئەمکارەیویتگنشتاینلەمپەرێکیگەورەیەلەسەرڕێگایهزریئێمە لەبارەیمەسەلەگەلێکەوەولەبوارینەریتیەوەلەلایەنیفەلسەفەدایە.

بۆروونبوونەوەیدەقفێرکارانەیەکەبزانیننچیەلەسەدەیرابردوودا چتێروانینێکیلەلۆژیکهەبوو:

گریمان "ئا" یەکسانلەگەلخۆیدا، کەهەرراڤەکاریەکیلۆژیکی (و بیرکاریەکان)بەلەپێشدادانراوپێدەزانێت،لەگۆرێدانەبێت،و گریمان "ئا" هێمایپەتیبێت، لەمحالەتەدالۆژیکبەتەنیالەبارەی جیهانێکلەهێماکانەوەیە. لەراستیدائێمەتەنیابەمهۆکارەباوەربەم راڤەکاریەدەکەین،کەئەزموونمانبەرواڵەتبەردەوامپەسەندیدەکات، "شت"واتەژێرەوەیتوێژالیراستەقینەی"ئا". بڕوائێمەبەشتەکان پێشمەرجیبڕوامانەبەبیرسا...

یەکەمینکردەیهزر، سەلماندنونەرێکردن، بڕیاردانلەبابەتراستی ودروستی__ پێشکارتێکراولەمبڕوایەیئێمەوەن،کەئێمەدەتوانین زانستیراستەقینەبدۆزینەوە. دادوەریەکانماندەتوانناوتەریبی راستیبن...

ئەمەیەسەرچاوەیپێشداوەریلەبنەرەتداهەستخوازانەیئێمەکە هەستەکانراستەکمانلەبارەیجیهانەوەپێدەڵێنئەمەیکەمننانتوانم لەیەککاتدابانگەشەکاربمکەشتێکهەمپتەوەوهەمنەرم...

یاساغیتێگەیشتوویلەبارەیلێکدژیەوەبنەمایلەمبڕوایەیئێمەدایە کەئێمەدەتوانینچەمکەکانفۆرمۆلەبکەین، ئەمچەمکانەنەتەنیا گەوهەریشتێکدیاریدەکەن، بەلکولێیتێدەگەن. لەراستیدالۆژیك وەکئەندازەییوژمێریاریتەنیالەوچیرۆکانەداکەئێمەلەخۆمانەوە دروستیاندەکەینکاراییهەیە. لۆژیکتێکۆشانیئێمەیەلەلایەنی تێگەیشتنیجیهانیبوودا، بەیارمەتیپێودانگێککەئێمەخۆمان دامانرشتووە. بەدەربرینێکیدیهەولێکەبۆئەوەیکەئامادەی وەرگرتنیپێودانگەکانیئەوفۆرمولوتاوتوێکاریانەبکەین، کە خۆماندامانهێناوە.

ویستیدەسەڵاتبەشی(٥١٦)
لە کتێبیکلتوورو بایە خدا ، ویتگنشتاین دە چێتە سەرپانتاییەکی بەربڵاوتر، لەو بابەتانەی دەرەوەی شانە لۆژیکیوفەلسەفیەکان. لەم نووسراوانە دائەو دەستەخەسڵەتانە تێیداد ەردەکەوێتکە لە ژیانی رۆژانەیداﺋﺎوەھاکرد بوویانەبیانووگر. هۆکاریئەوەیکە ناتوانملە شکسپیرتێبگەمئەمەیە ، کە بەشۆندۆزینەوەیھاوخشتیەوەملەناو ئەمھەمووەناھاوخشتیەدا . شانۆکانیشکسپیرئەمھەستەبەمرۆڤ دەبەخشنکەئەمانە کۆمەڵەگەڵڵەیەکیمە زنن ، نەکوێنە ، دەڵێی کەکەسێککە خۆیبەرێپێدراوبەھەموو کارێکدەزانێتبەپەلە کێشابێتیەوە . کەسێککە بەرھەمەکانیھەربەوچەشنەپەسەندبکات، کەبۆنموونەبەرھەمەکانیبیتھۆڤنپەسەنددەکات ، بەبۆچوونیمن ھیچلەشکسپیرتێنەگەیشتووە . لەمپەیڤەدالووتبەرزیەکیئیجگار رووناشاردراوەیە . تەنیالۆژیکزانێکیبەرجەستەدەتوانێتلەمە تێبگاتکەلەشکسپیرتێناگات (وبەشێوەیەکیوەھارووننەمە پیشاندەدات) چۆندەتوانێتبانگەشەبکاتکەئەوکەسانەیکە لەشکسپیرتێدەگەن لێیتێناگەن . بەداخەوە ! ویتگنشتاینقەتلەگەڵ مامۆستایەکداروو بەرووی نەبووەکەجارێکبەمنیگوت : ”زۆرمپێخۆشە راتلەبارەی فلانەسەمفۆنیایبیتھۆڤنەوەببیستم . بەڵاملەبیرت بێتکەلەوەڵامیتۆدابیتھۆڤنھەلناسەنگێنرێت“ . کاتێکلەبارەی ھونەرمەندێکیبەرجەستەیدیکەوەدەستبەداوەریدەکات، ھەمان ئەوھەڵسووکەوتەپیشاندەداتکەبەردەواملەپێوەندیلەگەڵئەوانی تردادەبینرا:
گەرئەمەدروستبێتکەمۆسیقایمالێربێبایەخە ، بەوچەشنەی کەمنبڕوامپێیەتی ، دەکرێتبپرسینکەئەوباشتروابووبەھەرەکەیلە چڕێگایەکدابەکاردەھێنا .ئایادەبوایەکارەکانیبنووسیایەتەوەودوایی بیسووتاندایە ؟یاندەبووبەتوندوتیژیەوەلەگەڵخۆیدابجوڵایەتەوەو نەینووسینایە ؟ ؟ ئایا دەبوو دوا ینووسینلەبێبایەخبوونیان تێگەیشتبایە ؟ بەڵامچۆندەیتوانیلەمپرسەتێبگات ؟ مندەتوانملەم خاڵەتێبگەم ، لەبەرئەوەیکەدەتوانمبەرھەمەکەیلەگەڵبەرھەمی مۆسیقازانەدیارەکانداھەڵسەنگێنم ، بەڵامئەوخۆینەیدەتوانی ، لەبەرئەوەیسروشتیمۆسیقازانەبەرجەستەکانینەبوو.

کلتووروبایەخ

و ە ها تێبینیگە لێك ، گە ر و یتگنشتا ینلە ژیا ند ا د ە کا رینە د ە گرتن ، گا ڵتە جا ر ا نە د ە بوو ن ، ئە وئە مخوو ە نا حە ز ە یهە بووکە بە زۆریخۆ ی لە ژیا نید ە ورو بە ر ە کا نیهە ڵقو رتێنێت . بۆ نموو نە ها و ر ێییئێسکینێر ی بە هە ر ە شە نا چا رکرد د ە ستلە چا لا کیە ئا کا د یمیا د ر ە وشا و ە کە یخۆ ی بە ربد ا تو ببێتە کرێکا ریکا رخا نە . یا نبە د کتۆ رێککە لە با ر ە یخزمە ت لە سو پا یپا شا یە تید ا و ە کنە شتە رگە ررا یئە و یو یستبو و پێشنیا ر ی کرد د ا خوا زا نە بچێتە ریزیپێشە و ە یشە ڕ . کا تێکیشلە کە مبر یج ، بوو هە و ڵیزۆ رید ا هە تا (لیڤیس) ر ە خنە گرید یا ر یئە د ە بی قا یلبکا ت ، کە د ە ستلە ئە د ە بیا تیئینگلیسهە ڵگرێت ، چۆ نئە و شیا و یخو ێند نە و ە ی ئەوەنییە ،لەکاتێکداکەخۆیدانیپێدادەناکەلەشکسپیرتێناگات.

رۆژژمێری ڕووداوە گرنگە فەلسەفیەکان

—سە دە یشە شە میپ . ز: دە ستپێکیفە لسە فە یڕۆژئا وا بە ئە ندێشە کا نی تالسمۆلتی
—کۆتاییسە دەیشەشەمیپ.ز:مردنیفیساگوۆرس
—٣٩٩پ.ز:سوقراتلەئەسینادابریاریمردنیبەسەردادەسەپێنرێت.
—٣٨٧پ.ز: ئە فلاتوونئە کا دیمیا یخۆی، کە بە یە کە مزانکۆد ە ژمێرد رێت لەئەسینادادادەمەزرێنێت.
—٣٣٥—پ . ز: ئە رە ستۆ قو تا بخا نە یلیسیۆ ملە ئە سینا د الە (ئا تێند ا) بنیاتدەنێت،کەدەبێتەرکەبەریئەکادیمیا.
٣٢٤—زاینی:ئیمپراتورکۆنستانتینئیمپراتوریڕۆما،دەگوێزێتەوەبۆشاری بیزەنتە.
٤٠٠—: قە شە سا نتئا گۆ ستینکتێبید ا نپیا نا نە کا نیخۆ ید ە نو وسێتە و ە . فەلسەفەلەخواناسیمەسێحیدادەتوێتەوە.
٤١٠—:داڕووخانیئیمپراتوریڕۆمابەدەستیڤیزیگیتەکانوودەستپێکردنی چاخیتاریکی.
٥٢٩—:داخرانیئەکادیمیایئەسینابەفەرمانیئیمپراتوریۆستینین،هێمای کۆتاییحیکمەتوزانستییۆنانی.
— نێو ە ڕا ستیسە د ە یسێزد ە یە م : تۆ ما سئا کۆ ینا سشرۆ ڤە یخۆ ی لەسەرئەرستۆدەنوسێت.چاخیفەلسەفەیوانەبێژی(سکۆلاستیک).
١٤٥٣—:داڕووخانیبیزەنتەبەدەستیتورکەکان،کۆتاییسەردەمیئیمپراتوری بیزەنتە.
١٤٢٩—: کریستۆ فکۆ لۆ مبو سد ە گا تە ئە مریکا . چا خیژیا نە و ە لە شا ری فلۆرانسداوبووژانەوەیدووبارەیفێرکاریەکانییۆنانی.
١٥٤٣—:کۆپەرنیکۆسکتێبی"لەبارەیگەڕانیتەنەئاسمانییەکانبلاوکردەوەو لەبوارییبیرکاریەوەسەلماندیکەزەویبەدەورهەتاودادەسوورێت.
١٦٣٣—: کلێسا گا لیلۆ ینا چا رکرد کە بە فە رمیحا شا لە و ە بکا تخۆ رچە قی گەردوونە.
١٦٤١—:دیکارت،ڕامانەکانیخۆیبلاودەکاتەوە.دەستپێکیچاخیفەلسەفەی مۆدێرن.
١٦٧٧—:کتێبیئاکاریسپینۆزادوایمردنیمۆلەتیبلاوبوونەوەیدەدرێت.
١٦٨٧—:نیوتنکتێبی(بنەما)بلاودەکاتەوەولەوێدادەستدەکاتەناساندنی

چەمکیراکێشان.
١٦٨٩ـ: لۆکتێزیلە بارەیتێگەیشتنیمرۆڤچاپدەکات. دەستپێکیقۆناغی فەلسەفەیرەسەنێتیئەزموون.
١٧١٠ـ: بێرکلیکتێبی(بنەمایزانستیمرۆیی)بڵاودەکاتەوەورەسەنایەتی ئەزموونبەرەوسنوورگەلێکینوێدەبات.
١٧١٦ـ: مردنیلایبنیتس.
١٧٣٩ــ٤٠: هیومتێزیلەسروشتیمرۆڤیدابڵاودەکاتەوەورەسەنایەتی ئەزموونهەتاسنوورەلۆژیکیەکانیدەباتەپێشەوە.
١٧٨١ـ: کانتبەیارمەتیهیۆم"لەخەونیدۆگماتیکیخۆیبەخەبەردێت" و کتێبیرەخنەلەئەقلیپەتیبڵاودەکاتەوە. چاخیمەزنیمیتافیزیایئەڵمانیا دەستپێدەکات.
١٨٠٧ـ: هێگلکتێبیدیاردەناسیزەین(فینۆفیۆلۆژیایرۆح)بڵاودەکاتەوە، کەلوتکەیمیتافیزیایئەڵمانە.
١٨١٨ـ: شۆپێنهاورکتێبیجیهانوەکئیرادەووێناکردنبڵاودەکاتەوەو فەلسەفەیهێندیلەمیتافیزیایئەڵمانیاداگەڵاڵەدەکات.
١٨٨٩ـ: نیچەبەدەربڕینیئەمدەقەکە"خودامردوە"،لەشاریتۆرینۆداتووشی شێتیدەبێت.
١٩٣١ـ: ویتگنشتاینتێزیلۆژیکی-فەلسەفیخۆیبڵاودەکاتەوەبانگەشەی ئەوەدەکاتکەدەستیراگەیشتووەبەڕێگاچارەسەریکۆتاییفەلسەفە گەیشتووە.
-دەیەی١٩٢٠: بازنەیڤیەننا،پۆزیتیڤیزمیلۆژیکیبڵاودەکاتەوە.
١٩٢٧ـ: هایدگرکتێبیبوونوزەمەنچاپدەکاتکەباسلەجیاییوانفەلسەفەی شیکاریوفەلسەفەیئەوروپاییدەکات.
١٩٤٣ـ: سارتەربەبڵاوکردنەوەیکتێبیبوونونەبوون،ئەندێشەکانیهایدگەر تەواودەکاتوفەلسەفەیبوونخوازی"ئێگزیستانسیالیزم"گەڵاڵەدەکات.
١٩٥٣ـ: بڵاوبوونەوەیکتێبیلێکۆڵینەوەفەلسەفیەکانیویتگنشتایندوای مردنی. لوتکەیقۆناغیشرۆڤەیزمان(زمانشیکاری).
ڕۆژژمێریژیانیویتگنشتاین
١٨٨٩ـ: لۆدۆیگویتگنشتاینلە٢٦یئاپرێللەڤیەننالەدایکبووە.
١٩٠٦ـ: بۆخوێندنلەبەشیئەندازیاریداچووبۆبەرلین.
١٩٠٨ـ: بۆلێکۆڵینەوەیخوێندکاریلەزانکۆیمانچستەریبەریتانیاداناونووسی کرد.

١٩١٢—:بۆخوێندنلەبەشیلۆژیکلەکۆلیژیترینیتیزانکۆیکەمبریجداوەرگیرا.
١٩١٤—: داواکردنلە سوپاینە مسا—هە نگاریابۆبە شداریلە شە ڕییە کە می جیهانیدا.
١٩١٨—:زیندانیشەرلەئیتالیا.
١٩٢٠—:لەگوندێکیدوورەدەستلەنەمسادابەنێویتراتنباخدەبێتەمامۆستا.
١٩٢١—: یە کە مچا پیتێز یلۆ ژیکی — فە لسە فیلە سا ڵنا مە کا نیفە لسە فی سروشتیدایە کە مجاربە شێوە یکتێببە وە رگێرانیئینگلیزیلە ساڵی ١٩٢٣دا بڵاوکرایەوە.
١٩٢٧—:باسەفەلسەفیەکانلەبازنەیڤیەنناداڵەڤیەننا.
١٩٢٩—:گەرانەوەبۆکەمبریج.
١٩٣٠—:دەبێتەئەندامیکۆلیژیترینیتی.
١٩٣٩—:وەکپلەیمامۆستایفەلسەفەلەکەمبریجداهەڵدەبژێردرێت.
١٩٤٠—:وەککۆلبەرلەنەخۆشخانەداڵەلەندەندەستدەکاتبەکار.
١٩٤٧—:دەستلەکورسیەکەیلەزانکۆیکەمبریجهەڵدەگرێتودەچێتبۆهەوارەکەوێڵێکیکۆنلەئایرلەندا.
١٩٥١—:لەتەمەنی٦٢ساڵیدابەهۆیشێرپەنجەوەگیانیلەدەستدەدات.
ڕۆژژمێریسەردەمیویتگنشتاین
١٨٨٩—:دانانیبورجیئیفللەپاریس
١٩٠٠—:مردنینیچە.فرۆیدکتێبیلێکدانەوەیخەونەکانبڵاودەکاتەوە.
١٩٠٣—:ماریوپیێرکوریبەهۆیدۆزینەوەیرادیۆئەکتیڤخەڵاتینۆبڵدەبەنەوە.
١٩٠٥—:ئینشتاین"تیۆریڕێژەییتایبەت"بڵاودەکاتەوە.
١٩١٢—:نوقمبوونیکەشتیتایتانیک.
١٩١٣—:بۆهێربیرۆکەیکوانتۆمدێنێتەئاراوە.
١٩١٤—١٩١٨:شەڕیجیهانییەکەم.
١٩١٧—:شۆرشیبەلشەڤیکیلەرووسیا.
١٩١٩—:لێکهەڵوەشانیئیمپراتووریەنەمسا—هەنگاریا.
١٩٢٢—:ئیشلیکبازنەیڤیەننابنەمادارێژیدەکات.بڵاوبوونەوەیکتێبیئۆلیسبەرهەمیجۆیسو"وڵاتیبێبەرهەم"بەرهەمیئالۆیت.
١٩٢٧—:هایدگەرکتێبیبوونوزەمەنبڵاودەکاتەوە.
١٩٢٩—:داروخانیوالئیستریتوسەرەتایقۆناغیمەنگبوون.
١٩٣٩—١٩٤٥:شەڕیدووەمیجیهانی.
١٩٤٥—: تە قینە وە یە کە مبۆ مبیئە تۆ می . بنیا تنا نیر ێکخرا وینە تە وە

یەکگرتووەکان.سەردەمیئێگزیستانسیالیزملەپاریسدا.
١٩٤٨--١٩٤٩:پردیهەواییلەبەرلیندا.
١٩٥٠-:دەستپێکردنیشەرێکۆریا.

کتێبە پێشنیارکراوەکان

1-A.Phillips Griffiths,ed.,Wittgenstein:Centenary Es-says(Cambridge Univesity press1991)
Anthony Kenny,ed.,the Wittgenstein Reader (Blackwell,1994)2-
3-Ray Monk,Ludwig Wittgenstein:the Duty of ge-nius(Viking Penguin,1991)
4-David pears,the false Prison:A study the of Devel-opment of Wittgenstein's Philosophy ((Oxfosd Univesity press,1987_1988
5-Joachim Schulre,Experience and Expression: Wittgenstein's Philosophy of Psychology(ox-(ford University press,1993

دەزگای واڵا بۆ ڕاگەیاندن و بڵاوکردنەوە